

KNF

KOMISJA
NADZORU
FINANSOWEGO

Joanna Banach
Anna Jarmuszyńska
Paweł Jaroszewicz
Michał Zdrojewski

PIERWSZE KROKI NA RYNKU FINANSOWYM

SCENARIUSZE LEKCJI

Materiały edukacyjne
dla środowiska szkolnego

**Joanna Banach
Anna Jarmuszyńska
Paweł Jaroszewicz
Michał Zdrojewski**

PIERWSZE KROKI NA RYNKU FINANSOWYM

– SCENARIUSZE LEKCJI

**Materiały edukacyjne
dla środowiska szkolnego**

Warszawa 2019

Publikacja została wydana nakładem Urzędu Komisji Nadzoru Finansowego

© Urząd Komisji Nadzoru Finansowego

ul. Piękna 20

00-549 Warszawa

www.knf.gov.pl

Warszawa, 2019

Wydanie I

ISBN 978-83-66322-05-9

Nakład: 3 000 szt.

Stan prawny na dzień: 15 stycznia 2019 r.

Przygotowanie do druku i druk:

Pracownia C&C Sp. z o.o.

Niniejsza publikacja wydana została w celach edukacyjnych w ramach projektu CEDUR. Informacje w niej zawarte mają wyłącznie charakter ogólny i nie stanowią porady prawnej oraz inwestycyjnej.

Urząd Komisji Nadzoru Finansowego nie ponosi odpowiedzialności za wszelkie decyzje podjęte przez czytelnika na rynku finansowym, na podstawie zawartych w niniejszej publikacji informacji.

SPIS TREŚCI

Informacje ogólne	4
Informacje dla nauczyciela	6
Tekst wprowadzający	12
Zagadnienia z pytaniami.....	16
Podstawowe zasady bezpiecznych inwestycji	43
Arkusz odpowiedzi	44

INFORMACJE OGÓLNE

Mając na uwadze fakt, iż jednym z ustawowych zadań Komisji Nadzoru Finansowego (KNF) jest podejmowanie działań edukacyjnych i informacyjnych w zakresie funkcjonowania rynku finansowego, mamy przyjemność zaprosić Państwa do korzystania z niniejszej publikacji, dzięki której uczniowie będą mogli zapoznać się z możliwościami lokowania środków na rynku finansowym, w szczególności inwestowania na rynku kapitałowym, a także z podstawowymi zasadami rządzącymi tym rynkiem. W publikacji uwzględniono także podstawowe pojęcia z zakresu ekonomii oraz poruszono tematykę przestępstw, których występowania świadomi powinni być potencjalni inwestorzy.

Zawarta w publikacji gra prowadzi uczniów i nauczycieli poprzez zagadnienia ekonomiczne, by następnie skupić się na rynku kapitałowym, w tym na giełdzie papierów wartościowych. Zadania czekające na uczniów są różnorodne zarówno pod względem tematu, jak i poziomu trudności. Należy zaznaczyć, że sposób wykorzystania niniejszej publikacji zależy wyłącznie od nauczyciela. Naszym celem było sprawienie, aby zdobywanie wiedzy na temat rynku finansowego było interesujące, a przedstawione pojęcia były zrozumiałe dla uczniów.

Zagadnienia prezentowane w niniejszej publikacji zostały przedstawione w zwięzły, choć często uproszczony sposób, tak aby pomóc w jak najlepszej realizacji założonych celów edukacyjnych. Niemniej każde z zagadnień może zostać pogłębione przez nauczyciela w oparciu o materiały dodatkowe.

CELE GRY

Uczeń poznaje zasady dotyczące bezpiecznego inwestowania na rynku finansowym oraz ryzyka związane z wybranymi rodzajami inwestycji.

Uczeń:

- rozumie, czym jest rynek kapitałowy i jakie są jego funkcje,
- wie, jak funkcjonuje giełda papierów wartościowych oraz zna podstawowe pojęcia z nią związane,
- zna podstawowe zagrożenia, które mogą wystąpić przy inwestowaniu na rynku finansowym.

WYMAGANIA PROGRAMOWE

Treść publikacji jest zgodna z Podstawą programową do przedmiotu Podstawy Przedsiębiorczości zawartej w Załączniku nr 1 do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia (Dz. U. z 2018 r. poz. 467).

POJĘCIA KLUCZOWE OMÓWIONE W PUBLIKACJI

Inflacja, kredyt, pożyczka, rzeczywista roczna stopa oprocentowania, realna stopa zwrotu, zysk a ryzyko, lokata bankowa, instrument finansowy, obligacja, obligacje jednostek samorządu terytorialnego, obligacje korporacyjne, akcja, giełda papierów wartościowych, instrument pochodny, dźwignia finansowa, blue chip,

indeks, analiza fundamentalna, analiza techniczna, prospekt emisyjny, Komisja Nadzoru Finansowego, raporty spółek giełdowych, inwestor, emitent, popyt i podaż, wolumen obrotu, kurs notowań, hossa, bessa, skup akcji, przejęcie, wezwanie, notowania, harmonogram sesji, dom maklerski, fundusz inwestycyjny, zlecenie, arkusz zleceń, Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych, akcjonariusz, prawa korporacyjne/majątkowe, dywidenda, wykorzystanie informacji poufnej, manipulacja, rynek kapitałowy, rynek finansowy, Lista Ostrzeżeń Publicznych KNF, nadzorowany uczestnik rynku finansowego, piramidy finansowe, podmioty wykonujące działalność zarezerwowaną dla banków, podmioty wykonujące działalność zarezerwowaną dla firm inwestycyjnych.

ŚRODKI DYDAKTYCZNE

Środki wymagane do przeprowadzenia zajęć są zależne od wyboru jednego z wariantów wykorzystania publikacji przedstawionych poniżej:

- publikacje o charakterze edukacyjnym, w tym scenariusze lekcji, wydane nakładem Komisji Nadzoru Finansowego, które dostępne są również w wersji elektronicznej na stronie internetowej www.knf.gov.pl w zakładce CEDUR, tj.:
  - 1) *Od inwestora do akcjonariusza spółki giełdowej*, M. Poślad, S. Thiel, 2015,
  - 2) *Scenariusze lekcji z zakresu rynku finansowego dla szkół ponadgimnazjalnych. Podstawy wiedzy o inwestowaniu*, M. Kierzkowski, 2015,
  - 3) *Scenariusze lekcji z zakresu rynku finansowego z zadaniami matematycznymi i logicznymi z odpowiedziami dla szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych*, praca zbiorowa, 2015,
  - 4) *Piramidy i inne oszustwa na rynku finansowym – poradnik klienta usług finansowych*, M. Pachucki, wydanie III zaktualizowane, 2016,
- strony internetowe: KNF (www.knf.gov.pl), Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie S.A. (GPW) (www.gpw.pl), Narodowego Banku Polskiego (NBP) (www.nbp.pl),
- treści aktów prawnych: ustawy z dnia 26 lipca 2006 r. o nadzorze nad rynkiem finansowym, ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o nadzorze nad rynkiem kapitałowym, ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi, ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o ofercie publicznej i warunkach wprowadzania instrumentów finansowych do zorganizowanego systemu obrotu oraz o spółkach publicznych.

CZAS ZAJĘĆ

Czas, jaki zostanie poświęcony na grę, zależy od wyboru wariantu gry. Przy każdym wariacie gry podano szacowany czas rozgrywki.

INFORMACJE DLA NAUCZYCIELA

Celem autorów było stworzenie publikacji, dzięki której nauczyciel będzie mógł realizować założenia programowe w preferowanej przez siebie formie. Jakie elementy zawiera zatem niniejsza publikacja?

1. Planszę gry zamieszczoną w środku publikacji na dwóch kartach, które należy usunąć z publikacji, a następnie skleić (w przypadku wariantu nr 4 opisanego poniżej).
2. Zwięzły tekst zawierający pojęcia omówione w grze. Lektura tekstu pozwoli szczegółowo zapoznać się z tematyką gry.
3. Opis dodatkowego elementu gry, opierającego się na inwestowaniu na giełdzie papierów wartościowych, który może zostać wykorzystany przez nauczyciela jako urozmaicenie gry.
4. Zasadniczy element gry, czyli pytania wraz z wyjaśnieniami pozwalającymi zapoznać się z omawianymi zagadnieniami.

WARIANTY – W JAKI SPOSÓB MOŻNA WYKORZYSTAĆ INFORMACJE ZAWARTE W PUBLIKACJI?

1. Tekst wprowadzający oraz pytania z wyjaśnieniami mogą zostać wykorzystane przez nauczyciela jako podstawa do przeprowadzenia lekcji. Nauczyciel znajdzie tam potrzebne wyjaśnienia, a pytania mogą posłużyć jako wstęp do dyskusji na dany temat (szacowany czas: w zależności od zakresu przedstawianego materiału – 45–180 min.).
2. Pytania mogą zostać wykorzystane przez nauczyciela jako pytania testowe sprawdzające wiedzę uczniów po omówieniu danego zakresu materiału (szacowany czas: 45 min.).
3. Gra w wersji „pytania po kolei”. Taki sposób prowadzenia zajęć pozwoli nauczycielowi omówić wszystkie pytania w zaproponowanej przez autorów kolejności oraz wykorzystać element rywalizacji pomiędzy uczniami. Nauczyciel może także zdecydować się na omówienie zakresu każdego lub tylko wybranych pytań, korzystając z przedstawionych w publikacji opisów. W ten sposób gra zostanie połączona z aktywną nauką. Taki sposób wykorzystania treści zawartych w niniejszej publikacji będzie wymagał poświęcenia kilku godzin, w zależności od tempa pracy grupy i od decyzji nauczyciela co do zakresu tematycznego (szacowany czas: 45–180 min.).
4. Gra w pełnej wersji. Zalecamy, aby gra w tej wersji została przeprowadzona po omówieniu danego zakresu tematycznego, także w oparciu o komentarze zamieszczone pod pytaniami (szacowany czas: 45–180 min.).

OPIS GRY W PEŁNEJ WERSJI (WARIANT NR 4)

Do pełnej wersji gry wymagane są: kostka sześcienna, pionki, znaczniki (w postaci żetonów, drobnych monet lub wyciętych z papieru kótek), plansza, czyste kartki papieru bądź tablica do zapisywania wyników drużyn.

1. Przebieg i cel gry

- 1.1. W grze uczestniczą drużyny (proponowany podział klasy: 5-6 drużyn) posiadające po jednym kapitanie, reprezentującym drużynę przy poruszaniu pionka po planszy oraz przy odpowiadaniu na pytania testowe.
- 1.2. Celem gry jest wykorzystanie poznanych informacji o rynku finansowym, tak by zgromadzić jak największy kapitał w postaci środków pieniężnych. Pieniądze są przyznawane za prawidłowe odpowiedzi udzielone na pytania testowe bądź podejmowanie decyzji inwestycyjnych (na skutek wejścia na określone pole). Każda z drużyn otrzymuje na początku kapitał w wysokości 20 zł.
- 1.3. Przed rozpoczęciem gry zalecane jest, by nauczyciel umożliwić uczniom zapoznanie się z „Tekstem wprowadzającym”, w którym zawarte są pojęcia wykorzystane w niniejszej grze.
- 1.4. Przed rozpoczęciem gry nauczyciel informuje uczniów, iż mają możliwość zainwestowania w akcje dwóch podmiotów – podmiotu A, który jest notowany na giełdzie papierów wartościowych, oraz podmiotu B, którego akcje nie są notowane na giełdzie papierów wartościowych. Po zapoznaniu się z informacjami dotyczącymi powyższych spółek każda z drużyn podejmuje decyzje, czy oraz ile posiadanych środków chce zainwestować. Nauczyciel powinien przypomnieć uczniom o możliwości dywersyfikacji inwestowanych środków¹, tak by uwzględnić możliwe ryzyko inwestycyjne.

2. Zasady ruchu i pola na planszy

- 2.1. W grze wyróżniamy następujące pola:
  - PYTANIE (oznaczone na planszy gry jako pole „P”),
  - INWESTYCJA (oznaczone na planszy gry jako pole „I”),
  - LOS (oznaczone na planszy gry jako pole „L”).
- 2.2. Każda z drużyn rzuca kostką i kolejno przesuwają pionek po planszy, wskazując nauczycielowi, na którym polu zatrzymał się pionek. Konsekwencje **postoju** pionka drużyny na danym polu (PYTANIE, INWESTYCJA, LOS) bądź **przekroczenia** takiego pola zostały opisane w pkt 3-5 niniejszej instrukcji i mogą dotyczyć danej drużyny bądź wszystkich drużyn jednocześnie.
Niezależnie od efektów danego pola gry należy pamiętać, że KAŻDE pole na planszy może być wykorzystane tylko raz. Oznacza to, że w przypadku, gdy na danym polu stoi już pionek innej drużyny bądź, jeśli pole było już „odwiedzone” przez którąkolwiek z drużyn, a efekt związany z tym polem został już wywołany, wówczas jest ono eliminowane z gry (nie jest brane pod uwagę także przy poruszaniu pionkiem po planszy). W celu łatwiejszego ustalania nieaktywnych pól podczas gry zaleca się ich odpowiednie oznaczanie lub wykreślanie. Po przemieszczeniu pionków wszystkich drużyn ustalone są efekty wejścia na pola zajmowane przez poszczególne drużyny:
  - w pierwszej kolejności sprawdzane są efekty wejścia na pole PYTANIE (pkt 3 instrukcji). Drużyna, która jest na polu PYTANIE, odczytuje pytanie i w wyznaczonym przez nauczyciela czasie udziela odpowiedzi;
  - w drugiej kolejności sprawdzane są efekty pola INWESTYCJA (pkt 4 instrukcji), które daje wszystkim drużynom możliwość zainwestowania w podmioty A i B (opis podmiotów w pkt 4.2. oraz 4.3. instrukcji);

¹ Uczniowie mają możliwość zainwestowania zarówno w podmiot A, jak i podmiot B, a co za tym idzie – różnicując poziom ryzyka. Inwestowanie w różne instrumenty finansowe o różnej charakterystyce nazywamy **dywersyfikacją** inwestycji.

- w trzeciej kolejności sprawdzane są efekty pola LOS (pkt 5 instrukcji), które w zależności od opisu mogą dotyczyć jednej drużyny będącej na polu bądź wszystkich drużyn uczestniczących w grze.
- 2.3. W zależności od tego, ile czasu nauczyciel poświęci na grę, wynik na kostce może oznaczać liczbę pól, o jaką przesuwa się dana drużyna, bądź wynik na kostce może ulec pomnożeniu (np. trzykrotność wyniku rzutu kostką), co zdynamizuje przebieg gry.

3. Pole PYTANIE

- 3.1. Pola PYTANIE są numerowane i odsyłają do odpowiedniego pytania testowego. W zależności od stopnia skomplikowania pytania gracze mogą zdobyć 2 zł, 4 zł (pytania jednokrotnego wyboru) bądź 6 zł (pytania wielokrotnego wyboru). Aby zdobyć pieniądze za odpowiedź na pytanie wielokrotnego wyboru, należy wskazać **wszystkie** prawidłowe odpowiedzi. Z kolei w przypadku udzielenia błędnej odpowiedzi na jakiegokolwiek pytanie, odpowiadająca drużyna **traci 2 zł**. Odpowiedź na pytanie testowe na forum klasy przedstawia kapitan drużyny. Każda odpowiedź powinna zostać skonsultowana w ramach danej grupy. Nauczyciel kontroluje prawidłowość udzielanych odpowiedzi i odnotowuje ilość zarobionych przez drużyny pieniędzy. W przypadku nieudzielenia odpowiedzi na pytanie związane z danym polem PYTANIE pytanie przepada, a pole PYTANIE staje się polem nieaktywnym.
- 3.2. Nauczyciel powinien powielić wybrane strony, a następnie pociąć arkusze, tak aby móc przekazać uczniom pytania. Lista prawidłowych odpowiedzi została zamieszczona na końcu publikacji.
- 3.3. Nauczyciel, biorąc pod uwagę omówiony program, może wyłączyć niektóre pytania z puli. Powinien zaznaczyć to na planszy, np. przekreślając pola.

4. Pole INWESTYCJA

- 4.1. Po **wejściu** bądź **przekroczeniu** przez którąkolwiek z drużyn pola INWESTYCJA wszystkie drużyny (również nieznajdujące się na polu INWESTYCJA) mogą podjąć decyzje inwestycyjne i kupić bądź sprzedać akcje dwóch podmiotów (podmiotu A – obecnego na giełdzie papierów wartościowych oraz podmiotu B – nienotowanego na giełdzie). Każda faza INWESTYCJI rozpoczyna się od odczytania informacji na temat wydarzeń dotyczących tych spółek i ich wpływu na wartość akcji. Informacje powinny być odczytywane w kolejności wskazanej w tabelach 1 i 2, przy czym przekraczanie/wkroczenie na to samo pole INWESTYCJA przez kolejne drużyny nie skutkuje ponownym rozpoczęciem fazy INWESTYCJA (innymi słowy, jeśli pole INWESTYCJA zostanie przekroczone przez jedną drużynę, staje się nieaktywne). Po odczytaniu informacji na temat ceny akcji spółek, a także ich sytuacji, każda drużyna przelicza stan swojego portfela inwestycyjnego. Po przeliczeniu może podjąć decyzje inwestycyjne (kupno i sprzedaż akcji) w zakresie posiadanych środków finansowych i wartości posiadanych akcji.

UWAGA: Nauczyciel w celu usprawnienia gry może zaproponować drużynom składanie kolejnych zleceń za pomocą kartek, tak by wybór inwestycji był niejawnym dla pozostałych drużyn. Inną metodą może być zezwolenie na jawne składanie przez uczniów deklaracji dotyczących decyzji inwestycyjnych. Wówczas wszystkie drużyny będą na bieżąco informowane o decyzjach inwestycyjnych oponentów, co stanowi kolejny element urozmaicający tę fazę rozgrywki.

Aktualny stan portfela inwestycyjnego drużyn powinien być odzwierciedlony na tablicy i na bieżąco aktualizowany przez nauczyciela. Ostateczne rozliczenie wartości portfela drużyn następuje po zakończeniu gry.

Dodatkowym urozmaicheniem gry jest powierzenie nauczycielowi decyzji dotyczącej legalności działań podejmowanych przez podmiot B, **o czym uczniowie nie są informowani w trakcie gry**. W zależności od decyzji nauczyciela podmiot B może być podmiotem działającym legalnie bądź też zakamuflowaną piramidą finansową. Nauczyciel podejmuje decyzję w tym zakresie, nie ujawniając jej uczniom (zapisuje swój wybór na kartce i „deponuje” w kopercie). Do ujawnienia informacji o statusie podmiotu B i konsekwencji z tym związanych dochodzi pod koniec gry (patrz: Koniec gry i warunki zwycięstwa). Jedyne informacje, jakie są **udostępniane uczniom**, są zawarte **w opisach spółek (pkt 4.2. oraz 4.3.)**. Uczniowie w podejmowanych decyzjach powinni uwzględniać odczytywane informacje, mając na uwadze możliwe zmiany kursu akcji.

Poniższe opisy spółek wraz z informacjami na temat ceny za jedną akcję (Lp. 1 w tabelach 1 i 2) zostają przedstawione uczniom po przekroczeniu lub zajęciu przez którąkolwiek z drużyn pola oznaczonego I1. Następnie uczniowie podejmują decyzję inwestycyjną dotyczącą kupna akcji jednej lub obu spółek. Przekroczenie lub zajęcie pól I2, I3 itd. skutkuje przedstawieniem informacji z wierszy oznaczonych odpowiednio Lp. 2, Lp. 3 itd.

4.2. **Spółka A** – spółka z branży surowcowej, produkującej wyroby miedziowe oraz aluminiowe, notowana na giełdzie papierów wartościowych od 15 lat. W ostatnim czasie przeżywa niewielki kryzys na skutek zastoju na światowych rynkach metali, rosnącej konkurencji hut chińskich oraz planowanego podatku od kopaliny, nad którym rząd rozpoczął konsultacje międzyresortowe. Istnieją niepotwierdzone informacje, iż spółka ma zamiar rozszerzyć działalność o produkty z grafenu (zamykając jedną z dwóch dotychczasowych gałęzi produkcji). Cena akcji spółki to 4 zł.

Tabela 1

Lp.	Wartość akcji (w zł)	Przyczyna
1	4,00	Kurs zamknięcia sesji odnotowany na ostatniej sesji.
2	4,50	Typowa zmiana ceny akcji (zazwyczaj dzienne zmiany oscylują w granicach 20-30 gr).
3	3,50	W prasie pojawiła się informacja o zatrzymaniu prezesa pod zarzutem oszustwa.
4	5,00	Spółka podała informację o podpisaniu intratnego kontraktu.
5	4,50	Spadek kursu notowań – na skutek wprowadzenia podatku od kopaliny.
6	5,00	Spółka podała roczne wyniki finansowe – lepsze od spodziewanych.
7	5,00	Spółka dokonała fuzji z inną spółką z branży (połączenie nie wywołało pozytywnej reakcji – z powodu problemów finansowych przejętej spółki).
8	6,00	Wygrany proces sądowy, spółka otrzyma zwrot nienależnie naliczonego podatku z trzech ostatnich lat wraz z odsetkami.

4.3. **Spółka B** – jest to niewielka spółka zajmująca się inwestycjami deweloperskimi (zakupem gruntów rolnych w celu pozyskania zezwolenia na zabudowę z zamiarem zyskowej odsprzedaży gruntu deweloperom) oraz pośrednictwem nieruchomości. Informacje o tej spółce rozsyłane są w wąskim towarzystwie pocztą elektroniczną. Spółka, zgodnie z informacją, generuje nadzwyczajne zyski na skutek wielkiej różnicy cen gruntów. Aby stać się współwłaścicielem spółki, należy zakupić akcje za minimalną kwotę 6 zł² (po 2 zł każda). Zgodnie z zapewnieniami przedstawicieli spółki akcje należy kupić jak najszybciej, gdyż ich wartość rośnie bardzo szybko, zmniejszając możliwość nabywczą potencjalnych inwestorów. Prezes spółki nie ukrywa, że prowadzi biznes bez rozgłosu i nie chce ujawnić szczegółów, aby uniemożliwić rozwój konkurencji.

Tabela 2

Lp.	Wartość akcji (w zł)	Przyczyna
1	2,00	Cena podana przez przedstawiciela spółki.
2	2,50	Zgodnie z informacją przekazaną na spotkaniu z prezesem – podpisano duży kontrakt z deweloperem w kraju X.
3	3,00	Prezes poinformował drogą mailową o zmianie wartości akcji spółki z uwagi na jej rozwój.
4	4,00	Wiceprezes przekazał na spotkaniu corocznym informację na temat podpisania kontraktu na sprzedaż działki z podwykonawcą czołowego dewelopera w kraju.
5	4,00	Roczne wyniki finansowe przekazane w sprawozdaniu finansowym były zgodne z oczekiwaniami akcjonariuszy.
6	5,00	Główny Urząd Statystyczny podał dane świadczące o wzroście produkcji w branży budowlanej. Prezes spółki ogłosił, że spodziewa się zwiększonej liczby kontraktów. Wspomniał także o planach zakupu gruntów na obrzeżach Warszawy.
7	6,00	Wzrost spowodowany jest informacją o zakupie przez prezesa spółki od nieznaney osoby dużego pakietu akcji (20% kapitału) – za cenę 7 zł za akcję.
8	7,50	Spółka podała informację o sprzedaży 80% posiadanych gruntów (nie podano szczegółów transakcji).

Opisy spółek wraz z ceną za jedną akcję (Lp. 1 w tabelach 1 i 2) zostają przedstawione uczniom po przekroczeniu lub zajęciu przez którąkolwiek z drużyn pola oznaczonego I1.

5. Pole LOS

Gdy pionek danej drużyny stanie na polu LOS bądź je przekroczy, uaktywnia wobec danej drużyny pozytywne bądź negatywne zdarzenie. Podobnie jak pole INWESTYCJA dane pole LOS jest aktywowane tylko raz.

² Wymóg wprowadzono ze względu na zwiększenie dynamiki rozgrywki. Należy wskazać, iż inwestor staje się akcjonariuszem już w momencie nabycia choćby jednej akcji spółki. Więcej na ten temat w definicji nr 37 (prawa korporacyjne/majątkowe).

Tabela 3

Nr pola	Opis zdarzenia
L1	Wprowadzono nowy podatek od inwestycji – 3 zł. Jeżeli dana drużyna jest w posiadaniu akcji, musi go opłacić.
L2	Narodowy Bank Polski obniża stopy procentowe. Ilość pieniędzy w obiegu zwiększa się, ceny akcji spółek notowanych na giełdzie rosną. Jeżeli dana drużyna jest w posiadaniu akcji spółki A, notowanej na giełdzie, to otrzymuje środki w wysokości 0,5 zł za akcję.
L3	Na światowych giełdach odnotowuje się spadek, inwestorzy szukają bezpiecznej przystani ³ . Jeżeli dana drużyna jest w posiadaniu akcji spółek A lub B, to traci 2 zł.
L4	Zdecydowano o podziale środków z funduszy europejskich. Dana drużyna otrzymuje 2 zł na rozwój własnej firmy.

6. Koniec gry i warunki zwycięstwa

Gra kończy się w wybranym przez nauczyciela momencie (względny czasowy) albo w momencie przekroczenia przez pierwszą drużynę linii mety. W momencie zakończenia gry nauczyciel powinien:

- jeżeli taka jest jego decyzja, ogłosić, że podmiot B jest piramidą finansową, co skutkuje utratą wszystkich środków pieniężnych zainwestowanych w akcje podmiotu B,
- dokonać przeliczenia posiadanych przez drużyny akcji, według kursu podanego na końcu tabeli,
- obliczyć i wskazać, kto zgromadził najwięcej pieniędzy.

Zwycięzcą jest ta drużyna, która zgromadziła najwięcej środków. Nauczyciel może także zdecydować, że pomimo przekroczenia mety należy skończyć daną kolejkę w taki sposób, aby każda z drużyn odpowiedziała na równą liczbę pytań. Jeśli nauczyciel widzi potencjał edukacyjny w dalszej rozgrywce, może rozpocząć nową rundę, w której drużyny rozpoczynają od pola nr 1. W takiej sytuacji zaleca się oznaczanie wykorzystanych pytań w odpowiedni sposób, tak aby były one omijane przez zawodników.

SKRÓT ZASAD:

1. Drużyny poruszają się o liczbę wyrzuconych oczek (bądź o ich wielokrotność).
2. Wejście na pole PYTANIE oznacza konieczność odpowiedzi na przypisane pytanie (za 2, 4, 6 zł). Błędna odpowiedź oznacza stratę 2 zł.
3. Wejście lub przekroczenie pola INWESTYCJA bądź wejście na pole LOS powoduje jednorazowe aktywowanie opisu zdarzenia wskazanego w tabelach w pkt 4.2., 4.3. (pole INWESTYCJA) oraz pkt 5 (pole LOS).
4. Gra kończy się z momentem dojścia do mety przez którąkolwiek z drużyn bądź z momentem upływu wyznaczonego przez nauczyciela czasu. Wygrywa drużyna z największą ilością pieniędzy.

³ Bezpieczną przystanią określa się aktywa, które uważa się za odporne na występowanie zawirowań na rynkach finansowych, np. obligacje skarbowe niektórych państw.

TEKST WPROWADZAJĄCY

Każdy z nas prędzej czy później zgromadzi pewne oszczędności. Co zatem możemy z nimi zrobić? Należy pamiętać, że wraz z upływem czasu pieniądze pozostawione same sobie najprawdopodobniej będą stopniowo tracić na wartości, co jest związane z możliwym zjawiskiem INFLACJI.

W związku z powyższym środki te można przeznaczyć np. na konsumpcję, ale wtedy należy liczyć się z tym, że środki szybko „stopnieją” i nie będziemy mogli zrealizować naszych planów, a w sytuacji awaryjnej brak oszczędności okaże się problematyczny. Zatem przy gospodarowaniu pieniędzmi najważniejsze są rozważa oraz planowanie wydatków i inwestycji przy uwzględnieniu dłuższego okresu, a także pamiętanie o możliwości pojawienia się niespodziewanych i niepożądanych sytuacji.

Jeśli nasze oszczędności są niewystarczające, a wpływy finansowe na to pozwolą, możemy zdecydować się na wzięcie KREDYTU (najczęściej na zakup nieruchomości – kredyt hipoteczny bądź na inne cele – kredyt konsumencki) lub POŻYCZKI (na dowolny cel). Wówczas konieczna będzie spłata zadłużenia wraz z odsetkami. Aby porównać ofertę kredytów – należy porównać ich RZECZYWISTĄ ROCZNĄ STOPE OPROCENTOWANIA (RRSO). Planując wzięcie kredytu lub pożyczki, należy przede wszystkim dowiedzieć się, jaka będzie finalna kwota, którą będziemy musieli zwrócić, a także jaka będzie wysokość rat (należy pamiętać, że oprocentowanie rat może być zmienne). Wiedza ta pozwoli ocenić, czy realnie oczekiwane wpływy finansowe pozwolą nam komfortowo spłacać zadłużenie. Nieprawidłowa kalkulacja, a co za tym idzie brak możliwości spłaty rat w terminie, może skutkować niekontrolowanym wzrostem zadłużenia i pojawieniem się poważnych problemów.

Z kolei jeśli zdecydujemy się na inwestowanie oszczędności, to dobrze byłoby przygotować własną strategię inwestycyjną, czyli sposób, w jaki chcemy zainwestować nasze pieniądze. W jej przygotowaniu pomogą nam odpowiedzi na następujące pytania:

- dlaczego inwestujemy?
- jaki jest horyzont czasowy naszej inwestycji?
- ile czasu możemy poświęcić na zajmowanie się naszą inwestycją?
- jaki poziom strat jesteśmy w stanie zaakceptować?
- w jaki sposób możemy ograniczyć ryzyko?

Jedną z możliwości inwestowania środków finansowych jest zainwestowanie w aktywa o dodatniej REALNEJ STOPIE ZWROTU, przy której osiągnięty zysk będzie wyższy od inflacji.

Jednocześnie przy inwestowaniu w jakiegokolwiek aktywo należy pamiętać o zależności ZYSKU od RYZYKA, co oznacza, że im wyższy możliwy do osiągnięcia zysk, tym większe potencjalne ryzyko poniesienia straty.

Za najmniej ryzykowny sposób pomnażania oszczędności uważa się LOKATĘ BANKOWĄ, gdzie zysk wynika z oferowanego przez banki oprocentowania.

Innym sposobem lokowania oszczędności jest nabycie OBLIGACJI (od ich emitenta lub też od innego inwestora na rynku wtórnym), które są powszechnie uznawane za stabilną inwestycję. Jednakże „obligacja obligacji nierówna”. I tak obligacje Skarbu Państwa są uważane za INSTRUMENT FINANSOWY obciążony najmniejszym ryzykiem, ponieważ ich wykup jest gwarantowany przez Skarb Państwa. Ponadto wyróżnia się obligacje komunalne, czyli emitowane przez jednostki samorządu terytorialnego (np. gminy) oraz

korporacyjne, emitowane przez spółki. Obligacje emitowane przez spółki są uważane za najbardziej ryzykowne, ich wykup jest bowiem uzależniony od ich sytuacji finansowej. Jednocześnie premią, tj. korzyścią finansową, za ponoszone ryzyko jest zazwyczaj wysokie oprocentowanie takich obligacji.

Kolejnym sposobem pomnażania środków jest inwestowanie na GIEŁDZIE PAPIERÓW WARTOŚCIOWYCH, która w Polsce działa w postaci spółki pod nazwą Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie S.A. Środki mogą być przeznaczone na zakup AKCJI spółek notowanych, ich OBLIGACJI⁴, czy też na zawieranie transakcji na INSTRUMENTACH POCODNYCH. **Należy jednak zawsze pamiętać, że inwestując w jakiegokolwiek instrumenty finansowe, nie mamy gwarancji zysku i musimy liczyć się z możliwością poniesienia strat!**

Podobnie jak podmioty emitujące obligacje, spółki emitujące akcje różnią się od siebie. Należy pamiętać, że wielkość spółki nie musi decydować o jej poziomie stabilności finansowej, i nie można zakładać, że mniejsze podmioty będą bardziej ryzykowne, a większe mniej. Niemniej najbardziej rozpoznawalne spółki określa indeks BLUE CHIP. Co do zasady charakteryzują się one dobrą kondycją finansową, oczekuje się, że ich kurs nie będzie podlegał gwałtownym wahaniom, a obrót cechować będzie wysoka płynność (co oznacza, że akcje jest relatywnie łatwo nabyć lub sprzedać). Inne spółki pomimo tego, że działają na mniejszą skalę, mogą również stanowić dobrą inwestycję dla zainteresowanego inwestora.

Należy jednakże pamiętać, że każda decyzja inwestycyjna o zakupie bądź sprzedaży akcji powinna być poprzedzona odpowiednią analizą, która może przybrać postać ANALIZY FUNDAMENTALNEJ, jak i ANALIZY TECHNICZNEJ. Celem inwestora jest nabycie akcji, których cena z biegiem czasu wzrośnie, uwzględniając przy tym występujące na rynku ryzyko straty⁵.

Od czego należy zatem rozpocząć poszukiwanie informacji o danej spółce? Przede wszystkim należy pamiętać, że spółki „wchodzą” na giełdę papierów wartościowych, by zebrać od inwestorów kapitał. W tym celu spółka musi spełniać określone przepisami prawa wymogi informacyjne, jak np. przedstawienie szczegółowych informacji o sobie w postaci PROSPEKTU EMISYJNEGO. W Polsce, po jego pozytywnej weryfikacji przez KNF, Zarząd Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie S.A. dopuszcza akcje spółki do obrotu na giełdzie. Wejście spółki na giełdę nie oznacza końca jej obowiązków wobec uczestników rynku. Jest ona bowiem zobowiązana do przesyłania RAPORTÓW zawierających najważniejsze informacje dotyczące emitenta. Informacje o najważniejszych wydarzeniach dotyczących EMITENTA, INWESTORZY otrzymują poprzez raporty przez niego publikowane. Dzięki nim inwestorzy mogą wyrobić sobie zdanie na temat sytuacji w spółce, a następnie, bazując także na innych informacjach i narzędziach, podjąć decyzje inwestycyjne. Decyzje inwestycyjne poszczególnych inwestorów wpływają na kształt POPYTU i PODAŻY, a także na KURS NOTOWAŃ danych akcji. Liczbę akcji zmieniającą właściciela w ciągu danej sesji nazywamy WOLUMENEM OBROTU.

W sytuacji, gdy w dłuższym okresie istnieje optymistyczne przekonanie o możliwości rozwoju gospodarki, a na rynku aktywnych jest więcej inwestorów zainteresowanych kupnem akcji niż tych, którzy chcą akcje sprzedać, mamy do czynienia z HOSSĄ. Natomiast gdy jest odwrotnie, mówi się o BESSIE. Hossa kojarzy się ze wzrostem notowań akcji (i innych instrumentów finansowych) i rozwojem rynku związanym z napływem środków od inwestorów. Bessa natomiast ze złą sytuacją, brakiem rozwoju, co wiąże się z brakiem

⁴ Podobnie jak w przypadku akcji, obligacje również mogą być przedmiotem obrotu na rynku giełdowym dla obligacji (np. na rynku Catalyst).

⁵ Dzięki mechanizmowi tzw. „krótkiej sprzedaży”, który w uproszczeniu polega na sprzedawaniu pożyczonych akcji, a następnie na ich odkupieniu w zamysle po niższej cenie (a następnie ich zwrotowi pożyczkodawcy), możliwe jest zarabianie w sytuacji, w której cena akcji spada.

napływu środków i spadkami notowań. Mówiąc o hossie i bessie, często mówi się o „nastrojach” na rynku, które w uproszczeniu oznaczają podejście i oczekiwania inwestorów co do dalszych wydarzeń.

Należy również zauważyć, iż na cenę akcji, poza zachowaniami inwestorów, wpływ mogą mieć również działania podejmowane przez same spółki. W sytuacji, gdy potrzebne są dodatkowe środki, spółka może zdecydować o wyemitowaniu nowych akcji, które mogą być nabyte przez inwestorów bądź przez dotychczasowych akcjonariuszy spółki. Spółka może również ogłosić SKUP AKCJI od akcjonariuszy, zmniejszając tym samym ich liczbę na rynku. Ponadto spółka może stać się przedmiotem próby PRZEJĘCIA przez inny podmiot (akcjonariusza lub inną spółkę), który ogłasza WEZWANIE w celu skupowania akcji przejmowanej spółki od jej akcjonariuszy.

Notowania akcji mogą odbywać się w postaci NOTOWAŃ CIĄGŁYCH bądź NOTOWAŃ JEDNOLITYCH. To, w jakich godzinach odbywają się notowania, określa HARMONOGRAM SESJI.

Aby dokonać zakupu akcji, inwestor musi posiadać rachunek papierów wartościowych prowadzony przez DOM MAKLERSKI (lub prowadzone przez bank BIURO MAKLERSKIE). Jako bezpośredni uczestnik giełdy dom maklerski może w imieniu inwestora złożyć ZLECENIE, które następnie jest przekazywane do ARKUSZA ZLECEŃ. W przypadku gdy zlecenie może zostać zrealizowane, dochodzi do zawarcia transakcji. Istnieje możliwość inwestowania również poprzez uczestnictwo w tzw. instytucjach zbiorowego inwestowania. Zaliczamy do nich m.in. FUNDUSZE INWESTYCYJNE, które wydają tytuły uczestnictwa w postaci jednostek uczestnictwa lub certyfikatów inwestycyjnych.

W celu prawidłowego rozliczenia zawieranych na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie S.A. transakcji KRAJOWY DEPOZYT PAPIERÓW WARTOŚCIOWYCH prowadzi dla wszystkich domów maklerskich rachunki zbiorcze, w ramach których mieszczą się rachunki papierów wartościowych indywidualnych inwestorów. Dzięki temu zapewniony jest swobodny przepływ akcji oraz pieniędzy pomiędzy sprzedającymi a kupującymi.

Inwestor, który nabył akcje danej spółki, staje się jej AKCJONARIUSZEM, czyli de facto współwłaścicielem, uzyskując związane z tym uprawnienia. Zaliczamy do nich PRAWA KORPORACYJNE (związane z możliwością wpływu na decyzje podejmowane w spółce) oraz PRAWA MAJĄTKOWE (związane z uczestnictwem w podziale zysku spółki). Najbardziej typowym przykładem prawa majątkowego wynikającego z akcji jest prawo do DYWIDENDY, której wypłata jest uzależniona od tego, czy spółka chce wypłacić osiągnięty zysk swoim akcjonariuszom. Oczekiwana dywidenda bardzo często stanowi dla inwestorów bodziec do zakupu akcji danej spółki.

Należy pamiętać, że prawidłowe działanie giełdy zależy od tego, czy wszyscy inwestorzy mają jednako możliwości zawierania transakcji oraz równy dostęp do informacji na temat emitentów. Zdarzają się bowiem sytuacje, w których jedni inwestorzy uzyskują informacje wcześniej niż pozostali i niezgodnie z prawem wykorzystują uzyskaną przewagę informacyjną w procesie podejmowania decyzji inwestycyjnych. Takie działanie jest przestępstwem zwanym WYKORZYSTANIEM INFORMACJI POUFNEJ. Innym zachowaniem niezgodnym z prawem jest MANIPULACJA, czyli między innymi sztuczne zaniżenie lub zawyżenie ceny akcji. W takich sytuacjach KNF, jako organ administracji nadzorujący prawidłowe działanie giełdy oraz obecnych tam uczestników, podejmuje działania, które chronią RYNEK KAPITAŁOWY, jako istotną część RYNKU FINANSOWEGO. Działania te mogą polegać na zawiadamianiu organów ścigania o podejrzeniu popełnienia przestępstwa, nakładaniu kar pieniężnych, a nawet wnioskowaniu do Giełdy

Papierów Wartościowych w Warszawie S.A. o zawieszenie lub wykluczenie z obrotu giełdowego akcji spółek nieprzestrzegających obowiązków informacyjnych.

Inne możliwości inwestycyjne oferuje rynek Forex, na którym obraca się m.in. walutami i tzw. kontraktami na różnice kursowe. Inwestowanie w tego typu instrumenty wymaga posiadania rozległej wiedzy bądź bardzo dużego doświadczenia inwestycyjnego pozwalającego na pełne zrozumienie zasad funkcjonowania tego typu instrumentów. Inwestowanie na rynku Forex odbywa się najczęściej z wykorzystaniem dźwigni finansowej⁶. W przypadku gdy jest ona wysoka, inwestowanie wiąże się z wysokim ryzykiem, a ewentualna strata może być wyższa niż początkowy depozyt⁷.

KNF prowadzi szerokie działania informacyjne mające na celu ochronę interesów inwestorów. Na stronie internetowej www.knf.gov.pl dostępne są rejestry/wykazy podmiotów nadzorowanych działających na rynku finansowym (tj. NADZOROWANYCH UCZESTNIKÓW RYNKU FINANSOWEGO). KNF prowadzi również listę podmiotów działających nielegalnie, bez wymaganego prawem zezwolenia, tzw. LISTĘ OSTRZEŻEŃ PUBLICZNYCH KNF. Na tej Liście możemy znaleźć podmioty m.in. wykonujące działalność bankową bez wymaganych zezwoleń, oferujące usługi zarezerwowane dla domów maklerskich bez zezwolenia, wykonujące działalność polegającą na lokowaniu w papiery wartościowe, instrumenty rynku pieniężnego lub inne prawa majątkowe, środków pieniężnych bez zezwolenia KNF lub też wykonujące działalność bez wpisu do rejestru agentów firm inwestycyjnych, a także podmioty dokonujące oferty publicznej papierów wartościowych bez wymaganego przepisami prawa, zatwierdzonego przez KNF prospektu emisyjnego/memorandum informacyjnego/dokumentu informacyjnego lub dokonujące emisji obligacji bez zachowania ustawowych warunków.

Wśród nich znajdziemy takie podmioty, które obiecują wysokie zyski przy minimalnym lub zerowym ryzyku. Za takimi ofertami mogą kryć się: PIRAMIDY FINANSOWE, podmioty WYKONUJĄCE DZIAŁALNOŚĆ ZAREZERWOWANĄ DLA BANKÓW czy też dla FIRM INWESTYCYJNYCH (w dużym uproszczeniu domów maklerskich). Jeżeli dany podmiot nie widnieje w rejestrze/wykazie podmiotów nadzorowanych przez KNF, oznacza to, że podmiot nie jest nadzorowany przez KNF. Fakt, że nie znalazłeś go na Liście ostrzeżeń publicznych KNF, nic nie zmienia – podmiot cały czas nie podlega nadzorowi KNF. Aby rozwiązać wątpliwości dotyczące danego podmiotu, warto zgłosić się do Urzędu Komisji Nadzoru Finansowego, dzwoniąc na infolinię (**22 262-58-00**) lub wysyłając wiadomość e-mail na adres: knf@knf.gov.pl.

⁶ Patrz: def. nr 11 i nr 12 – instrument pochodny i dźwignia finansowa.

⁷ Zgodnie z corocznym badaniem przeprowadzonym przez KNF około 80% inwestorów ponosi straty na tym rynku (Źródło: https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/Komunikat_UKNF_nt_wynikow_klientow_na_ryнку_Forex_2019_65254.pdf). Więcej informacji nt. Forexu można znaleźć w broszurach wydanych nakładem KNF: *Rynek Forex. Zagrożenia i prawa uczestników nieprofesjonalnych*, J. Bąk, W. Pietrzyk, 2018; *Zysk a ryzyko na rynku Forex*, M. Kurzajewski, D. Nowalińska, 2017, dostępnych na stronie internetowej www.knf.gov.pl w zakładce PUBLIKACJE I OPRAWOWANIA.

ZAGADNIENIA

D1. INFLACJA – wielkość wzrostu przeciętnego poziomu cen w gospodarce, co skutkuje zmniejszeniem siły nabywczej pieniądza. Skutkiem jest więc możliwość nabycia za tę samą kwotę coraz mniejszej ilości dóbr (produktów lub usług) wraz ze wzrostem (zwiększeniem poziomu) inflacji.

D2. KREDYT lub POŻYCZKA – zarówno kredyt, jak i pożyczka stanowią umowy, na podstawie których dochodzi do udostępnienia na określony czas środków pieniężnych, które mają być zwrócone w umówionym terminie wraz z określoną formą wynagrodzenia (opłata, odsetki) za ich udostępnienie. Cechą charakterystyczną kredytu jest to, że jego udzielanie jest czynnością zarezerwowaną dla banków⁸ (tzw. czynność bankowa). Umowa kredytu powinna zostać zawarta w odpowiedniej formie. Powinna ona zawierać m.in. kwotę, zasady i termin spłaty, wysokość oprocentowania, warunki zmiany oprocentowania oraz wysokość prowizji. Kredyt co do zasady jest udzielany na konkretny cel i może być zabezpieczony na ruchomości bądź nieruchomości (kredyt hipoteczny). Pożyczka z kolei jest umową regulowaną przepisami Kodeksu cywilnego, która może być zawarta pomiędzy dwoma dowolnymi podmiotami (również osobami fizycznymi) i co do zasady ukształtowana jest wedle ich woli. Zawierając umowę pożyczki, nie musimy określać celu, na jaki ją bierzemy. Dodatkowo należy pamiętać, że przy pożyczkach przekraczających wartość 1000 zł należy zadbać, by umowa została sporządzona w formie pisemnej⁹. Przed zaciągnięciem kredytu lub pożyczki należy w pierwszej kolejności zweryfikować, jak konieczność jej spłaty wpłynie na budżet danej osoby, czyli czy osoba ta będzie w stanie spłacić zobowiązanie bez przeszkód. W innym przypadku może dojść do tzw. „spirali zadłużenia”, która wymusza na kredytobiorcy konieczność zaciągania kolejnych zobowiązań finansowych w celu spłaty tych poprzednio zaciągniętych.

D3. RRSO, czyli RZECZYWISTA ROCZNA STOPA OPROCENTOWANIA – jest to całkowity koszt kredytu ponoszony przez konsumenta, wyrażony jako wartość procentowa całkowitej kwoty kredytu w stosunku rocznym. Umożliwia on ustalenie, jaki jest realny koszt zaciągnięcia określonego kredytu i porównanie go z innymi ofertami na rynku. Prawidłowo obliczony powinien obejmować wszelkie dodatkowe opłaty, które musi ponieść kredytobiorca, w tym np.: prowizje, opłaty za usługi dodatkowe, których nabycie gwarantuje przyznanie kredytu. Przykładowo przy zawieraniu umowy kredytu hipotecznego na zakup mieszkania do RRSO należałoby wliczyć nie tylko oprocentowanie w skali rocznej czy też prowizję dla kredytodawcy, ale i koszt często wymaganego ubezpieczenia bądź też koszty związane z wyceną nieruchomości.

⁸ Należy wskazać, iż uprawnienie do udzielania kredytu (jak i innych czynności bankowych) posiadają Spółdzielcze Kasy Oszczędnościowo-Kredytowe, których działalność jest uregulowana odrębnymi przepisami prawa. Należy pamiętać, że kredyty – tyle że ze środków własnych – mogą być udzielane także przez niektórych dostawców usług płatniczych przy okazji wykonania transakcji płatniczej (tzw. kredyt płatniczy, np. przy okazji użycia karty kredytowej wydanej przez instytucję płatniczą), jak również przez tzw. kredytodawców niebankowych, czyli instytucje pożyczkowe w rozumieniu ustawy o kredycie konsumenckim, które udzielają konsumentom tego rodzaju kredytów.

⁹ Powyższe wynika z brzmienia art. 720 § 1 Kodeksu cywilnego i ma konsekwencje przy ewentualnym udowodnianiu w sądzie faktu, iż doszło do zawarcia umowy pożyczki.

D4. REALNA STOPA ZWROTU – wartość procentowa, która wskazuje na rzeczywisty dochód, jaki można osiągnąć z danej inwestycji, po odliczeniu **inflacji** (patrz def. nr 1). Jest to stosunek zysku osiągniętego z danej inwestycji do zaangażowanych w nią środków. Duży wpływ na wysokość naszego zysku ma inflacja, której występowanie wpływa na spadek wartości pieniądza w czasie, a zatem także na spadek realnej stopy zwrotu. Przy obliczaniu realnej stopy zwrotu powinno uwzględniać się także podatek od zysków kapitałowych oraz ewentualne koszty inwestycyjne. Warto mieć na uwadze, iż przy dokonywaniu porównania, która inwestycja przyniesie wyższą realną stopę zwrotu, należy dokonać tzw. annualizacji, czyli przekształcenia okresu krótszego od roku w okres roczny. Jest to spowodowane tym, że często instytucje finansowe oferują inwestycje oprocentowane na różny okres – 6 miesięcy, 10 miesięcy, 1 rok. Aby zatem móc rzetelnie porównać dwie inwestycje, trzeba je sprowadzić do jednego wspólnego okresu. Przykładowo, realna stopa zwrotu w skali 6 miesięcy wynosząca 5% po annualizacji będzie wynosić 10%.

D5. ZYSK A RYZYKO – na **rynku finansowym** (patrz def. nr 42) obowiązuje zasada „im większe ryzyko utraty środków, tym większy oczekiwany zysk” (**realna stopa zwrotu** – patrz def. nr 4), i odwrotnie – im inwestycja jest bardziej bezpieczna, tym mniejszy oczekiwany zysk.

D6. LOKATA BANKOWA – jedna z najbardziej popularnych form lokowania kapitału. Polega na udostępnieniu bankowi (bądź SKOK-owi) przez jego klienta środków pieniężnych na określony czas w zamian za wynagrodzenie w postaci odsetek. Wysokość odsetek jest co do zasady uzależniona od wysokości stóp procentowych Narodowego Banku Polskiego, ale może być również uzależniona od innych okoliczności, takich jak stopy procentowe na rynku międzybankowym, czy też od decyzji samego banku oferującego lokatę. W zależności od lokaty odsetki mogą być wypłacane miesięcznie, kwartalnie lub rocznie. W przypadku większości lokat naliczone odsetki dodawane są do kwoty lokaty (kapitalizowane). Środki pieniężne przekazane bankowi na lokatę bankową lub też SKOK są gwarantowane w całości do kwoty stanowiącej równowartość 100 tys. euro przez Bankowy Fundusz Gwarancyjny. Jest to powołana ustawą osoba prawna, której głównym celem działalności jest podejmowanie działań na rzecz stabilności krajowego systemu finansowego, w szczególności przez zapewnienie funkcjonowania obowiązkowego systemu gwarantowania depozytów (dokonywanie wypłaty środków gwarantowanych deponentom i wykonywanie innych obowiązków wynikających z gwarantowania depozytów) oraz prowadzenie przymusowej restrukturyzacji.

D7. INSTRUMENT FINANSOWY – brak jest jednej spójnej definicji instrumentu finansowego, dlatego też pojęcie to najlepiej wytłumaczyć poprzez wskazanie, jakie rodzaje instrumentów finansowych występują. Instrumenty finansowe dzielą się na papiery wartościowe – do najbardziej popularnych papierów wartościowych należą **akcje** i **obligacje** (patrz def. nr 9 oraz nr 8), oraz na instrumenty finansowe niebędące papierami wartościowymi. Do drugiej grupy instrumentów finansowych zaliczamy m.in. tytuły uczestnictwa w instytucjach zbiorowego inwestowania czy też **instrumenty pochodne** (patrz def. nr 11). Instrumenty finansowe w postaci papierów wartościowych, które mają być dopuszczone do obrotu na giełdzie, muszą mieć postać zdematerializowaną, tzn. nie mogą mieć formy dokumentu, lecz muszą być zarejestrowane w **Krajowym Depozycie Papierów Wartościowych** (patrz def. nr 35). Instrumenty finansowe mogą być przedmiotem transakcji na **giełdzie papierów wartościowych** (patrz def. nr 10) lub poza nią. Wiedza na temat instrumentów finansowych jest niezbędna podmiotom dokonującym na nich inwestycji, gdyż każdy

rodzaj instrumentu finansowego zawiera w sobie różne uprawnienia oraz rodzi różnego rodzaju zobowiązania, a tym samym może powodować różne ryzyko inwestycyjne. Należy podkreślić, że dopiero pełna wiedza o danym instrumencie finansowym, uprawnieniach i obowiązkach z nim związanych, a w szczególności o związanych z nim ryzyku inwestycyjnym pozwala inwestorowi podjąć racjonalną decyzję inwestycyjną.

D8. OBLIGACJA, OBLIGACJE JEDNOSTEK SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO, OBLIGACJE KORPORACYJNE – obligacja to papier wartościowy emitowany przez **emitenta** (patrz def. nr. 21), który zamiast zaciągnięcia kredytu bankowego pożyczka pieniądze od innego podmiotu – nabywcy obligacji (obligatariusza), jednocześnie zobowiązując się do zapłaty określonej kwoty, powiększonej o określoną wartość pieniężną w określonym terminie. Obligatariusz nie staje się właścicielem emitenta, nie ma też prawa do **dywidendy** (patrz def. nr 38), jeżeli takowa jest wypłacana przez emitenta czy też do uczestniczenia w walnych zgromadzeniach **akcjonariuszy** (patrz def. nr 36), jeżeli dany emitent – w tym przypadku spółka, jest zobligowana do ich organizacji. Celem emisji jest zebranie przez podmiot kapitału, a celem obligatariuszy jest nabycie obligacji w oczekiwaniu na zysk. Obligacje są najczęściej wykupowane po czasie dłuższym niż jeden rok. Obligacje mogą być przedmiotem obrotu na giełdzie. Z uwagi na rodzaj podmiotu emitującego obligacje wyróżniamy obligacje skarbowe, komunalne i korporacyjne. Obligacje skarbowe emitowane są przez rząd. Za zobowiązania wynikające z tytułu emisji skarbowych papierów wartościowych Skarb Państwa odpowiada całym swoim majątkiem. Obligacje komunalne (municipalne) emitowane są przez jednostki samorządu terytorialnego, np. miasta, powiaty, województwa.

Obligacje korporacyjne emitowane są przez przedsiębiorstwa – są najwyżej oprocentowane, gdyż uważane są za najbardziej ryzykowne wśród katalogu obligacji. Należy bowiem pamiętać, iż w przypadku pogarszającej się sytuacji finansowej emitenta może nie dojść do wykupienia obligacji, przy czym ryzyko to jest największe przy obligacjach korporacyjnych.

D9. AKCJA – papier wartościowy o charakterze udziałowym (innymi słowy – posiadacz akcji jest współwłaścicielem spółki proporcjonalnie do posiadanego pakietu akcji, czyli proporcjonalnie do posiadanej części kapitału zakładowego¹⁰). Z tytułu posiadania akcji ma także określone prawa w spółce: **korporacyjne i majątkowe** (patrz def. nr 37). Obrót akcjami na **giełdzie papierów wartościowych** (patrz def. nr 10) jest zdematerializowany, co oznacza, że **inwestorzy** (patrz def. nr 20) nie handlują akcjami w postaci dokumentów, ale w postaci zapisów elektronicznych.

D10. GIEŁDA PAPIERÓW WARTOŚCIOWYCH¹¹ – element infrastruktury **rynku kapitałowego** (patrz def. nr 41). Giełda jest prowadzona przez spółkę akcyjną o nazwie Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie S.A. Na giełdzie zawierane są transakcje kupna i sprzedaży różnych **instrumentów finansowych** (patrz def. nr 7)¹². Kursy poszczególnych **akcji** (patrz def. nr 9) ustalane są w oparciu o zlecenia kupujących

¹⁰ Poprzez kapitał zakładowy rozumie się wkład założycieli spółki akcyjnej, którego wielkość może ulegać zmianie, np. w związku z emisją nowych akcji w spółce.

¹¹ W niniejszej publikacji pojęcie „giełdy papierów wartościowych” co do zasady odnosi się do giełdy prowadzonej przez Giełdę Papierów Wartościowych w Warszawie S.A. Niemniej z uwagi na fakt, iż działa ona w ramach regulacji europejskich, przedstawione zasady i schematy działania w większości przypadków mają zastosowanie także do innych giełd papierów wartościowych.

¹² W tym miejscu warto zauważyć, iż na giełdzie papierów wartościowych można wyróżnić sytuację, w której właścicielem instrumentu finansowego stajemy się w związku ze sprzedażą instrumentów finansowych przez emitentów (rynek pierwotny) albo na skutek nabycia od innych inwestorów (rynek wtórny).

i sprzedających, stąd też jest to rynek kierowany **zleceniami** (patrz def. nr 33). Na warszawskiej giełdzie papierów wartościowych wyodrębniono następujące rynki: Główny Rynek (obróć akcjami, innymi instrumentami finansowymi o charakterze udziałowym oraz innymi instrumentami rynku kasowego, a także **instrumentami pochodnymi** – patrz def. nr 11), NewConnect (obróć akcjami i innymi instrumentami finansowymi o charakterze udziałowym małych i średnich spółek), Catalyst (obróć **obligacjami korporacyjnymi, komunalnymi, spółdzielczymi, skarbowymi** – patrz def. nr 8, listami zastawnymi, prowadzony przez Giełdę Papierów Wartościowych w Warszawie S.A. i BondSpot S.A.), Treasury BondSpot Poland (hurtowy obrót obligacjami skarbowymi prowadzony przez BondSpot S.A.). Papiery wartościowe będące przedmiotem obrotu na giełdzie papierów wartościowych muszą mieć postać zdematerializowaną, tzn. nie mają postaci papierowej, oraz muszą być zarejestrowane w **Krajowym Depozycie Papierów Wartościowych S.A.** (patrz def. nr 35).

D11. INSTRUMENT POCHODNY – zwany inaczej derywatem, jest **instrumentem finansowym** (patrz def. nr 7) skierowanym do bardziej doświadczonych **inwestorów** (patrz def. nr 20), za pomocą którego **nie** nabywamy bezpośrednio aktywów, takich jak **akcje, obligacje** (patrz def. nr 9 oraz nr 8) czy towary – będące tzw. instrumentami bazowymi derywatów. Instrument pochodny jest kontraktem (umową, można też określić go jako rodzaj zakładu zawieranego przez uczestników rynku między sobą), w wyniku którego strony uzyskują korzyści na skutek zmiany wartości instrumentu bazowego. Osiągnięcie zysku i jego wielkość uzależniona jest od zajęcia odpowiedniej pozycji (przewidywania wzrostu lub spadku ceny instrumentu bazowego) oraz od wielkości tzw. **dźwigni finansowej** (patrz def. nr 12). Jest to instrument symetryczny – zysk jednej strony jest równy stracie poniesionej przez drugą stronę kontraktu. Derywat umożliwia zabezpieczenie się przed spodziewanymi zmianami cen posiadanych towarów, jak też umożliwia wypracowanie zysku w wyniku wzrostu wartości instrumentu bazowego bez konieczności jego kupowania. Najpopularniejszymi przykładami instrumentów pochodnych są opcje, kontrakty terminowe oraz *swapy*¹³.

D12. DŹWIGNIA FINANSOWA – jest to stosunek zaangażowanego w inwestycję kapitału własnego do kapitału obcego (w omawianym przypadku najczęściej pożyczonego od **domu maklerskiego** – patrz def. nr 31). Dzięki dźwigni finansowej możliwe jest inwestowanie w instrumenty bazowe (np. **akcje** – patrz def. nr 9) o znacznie większej wartości niż posiadane przez nas środki. Przykładowo przy dźwigni finansowej o sile 1:100, posiadając 100 zł, możliwe jest otwarcie pozycji (zainwestowanie) na instrument bazowy o wartości 10 000 zł (czyli sto razy większej). Zabezpieczeniem transakcji jest depozyt, w niniejszym przykładzie wynoszący 100 zł. W sytuacji, gdy wartość instrumentu bazowego rośnie (np. o 2 zł, zakładając, że wartość instrumentu to właśnie 100 zł), naszym zarobkiem jest wielkość zmiany pomnożona przez ilość instrumentów, które zakupiliśmy dzięki zasadzie dźwigni, czyli $2 \text{ zł} \times 100 = 200 \text{ zł}$. Jednocześnie identyczna zasada obowiązuje przy spadku wartości instrumentu bazowego, która również będzie pomnożona przez ilość instrumentów, które zakupiliśmy dzięki zasadzie dźwigni – wówczas mamy do czynienia z tzw. maczugą finansową. Oznacza to, że **inwestor** (patrz def. nr 20) może potencjalnie ponieść straty przekraczające

¹³ Z uwagi na skomplikowany charakter instrumentów pochodnych oraz ograniczony zakres niniejszej publikacji, w sytuacji, gdy uczniowie będą chcieli poszerzyć wiedzę o poszczególnych rodzajach instrumentów pochodnych, polecane jest odesłanie ich do literatury przedmiotu w tym zakresie, np. Krzysztof Jajuga, *Instrumenty pochodne*, Warszawa 2009 (wydane w ramach projektu CEDUR, dostępne na stronie internetowej KNF).

jego depozyt. W związku z powyższym należy zwracać szczególną uwagę na wysokość dźwigni finansowej, tak aby nie doprowadzić do nielimitowanych strat na swoim rachunku.

D13. BLUE CHIPS – określenie dużych spółek notowanych na giełdzie, które charakteryzują się dobrą reputacją wśród inwestorów. Powyższe wynika m.in. z ich wartości na rynku, płynności ich akcji oraz co do zasady relatywnie mniejszych wahań kursu notowań. Spółki określane jako *blue chips* najczęściej występują w głównych indeksach giełdowych, reprezentujących siłę danego rynku kapitałowego (np. **indeks WIG20** w Polsce – patrz def. nr 14). Sama nazwa „*blue chip*” wywodzi się z określenia “niebieskiego żetonu”, który jest w kasynach żetonem do gry o najwyższej wartości.

D14. INDEKS – wskaźnik przyjmujący określoną wartość wynikającą z wartości spółek, które są we wspólnej grupie ze względu na pewną cechę (np. wielkość, sektor gospodarki w którym działają). Indeksy giełdowe pozwalają na zobrazowanie wartości **akcji** (patrz def. nr 9) spółek, które przynależą do danego indeksu giełdowego, dzięki czemu możliwe jest zwięzłe przedstawienie koniunktury na giełdzie bądź danego sektora gospodarczego. Do najpopularniejszych indeksów giełdowych w Polsce zalicza się WIG20, który skupia najbardziej renomowane spółki giełdowe (tzw. **blue chips** – patrz def. nr 13). Spółka, która chce wejść do grona WIG20, musi spełnić określone wymogi, takie jak odpowiednia liczba oraz wartość akcji pozostałych w wolnym obrocie. Lista spółek zaliczanych do WIG20 ulega okresowej zmianie na podstawie rewizji kryteriów. WIG20, podobnie jak inne główne indeksy giełdowe rynków światowych, jest uważany za indeks ilustrujący siłę danej giełdy i często jest wykorzystywany jako instrument bazowy dla **instrumentów pochodnych** (patrz def. nr 11).

D15. ANALIZA FUNDAMENTALNA – jedna z podstawowych technik analizy stosowana na **rynku kapitałowym** (patrz def. nr 41). Jej celem jest analiza kondycji ekonomicznej badanej spółki w celu dokonania wyceny jej wartości. W analizie fundamentalnej uwzględnia się takie czynniki, jak np. wyniki finansowe spółki, jakość zarządzania oraz inne okoliczności dotyczące spółki (istniejąca konkurencja, wysokość stóp procentowych, wyniki sektorów gospodarczych, w których działa spółka). W tym celu **inwestor** (patrz def. nr 20) powinien zbierać jak najwięcej informacji dostępnych w mediach, publikacjach, **raportach** spółek (patrz def. nr 19) czy też **prospektach emisyjnych spółek giełdowych** (patrz def. nr 17). Analiza fundamentalna jest zatem strategią opierającą się na obiektywnych informacjach i z założenia abstrahuje od zachowań innych inwestorów na giełdzie, w przeciwieństwie do **analizy technicznej** (patrz def. nr 16).

D16. ANALIZA TECHNICZNA – metodologia podejmowania decyzji inwestycyjnych na giełdzie na podstawie wykresów kursów cenowych notowanych na **Giełdzie Papierów Wartościowych** (patrz def. nr 10) **instrumentów finansowych** (patrz def. nr 7), wykresów ich obrotu oraz tworzonych na ich podstawie wzorów zachowań innych **inwestorów** (patrz def. nr 20), które w założeniu są powtarzalne i umożliwiają przewidzenie trendu istniejącego na obserwowanym instrumencie finansowym (**popyt** lub **podaż** – patrz def. nr 22). Wskazać przy tym należy, iż zachowania te są tworzone przez działania samych inwestorów, którzy poszukują sygnałów do sprzedaży bądź kupna instrumentów finansowych. W celu przeprowadzenia analizy technicznej inwestorzy korzystają m.in. z wykresów, zaobserwowanych trendów oraz innych wskaźników. Bardzo często wnioski z analizy technicznej mogą stać w sprzeczności z ogólną sytuacją ekonomiczną emitenta (**analiza fundamentalna** – patrz def. nr 15).

D17. PROSPEKT EMISYJNY – w momencie, w którym spółka decyduje się na „wejście na giełdę” lub na powiększenie swoich zasobów finansowych poprzez sprzedaż **akcji** bądź **obligacji** w ofercie publicznej (patrz def. nr 9 oraz nr 8), ma, co do zasady, obowiązek sporządzić tzw. prospekt emisyjny, czyli dokument o charakterze informacyjnym, dzięki któremu potencjalni **inwestorzy** (patrz def. nr 20) zdobędą najważniejsze informacje na temat spółki, jej otoczenia rynkowego oraz warunków emisji. Prospekt musi zostać zatwierdzony przez **KNF** (patrz def. nr 18) pod kątem formalno-prawnym, co oznacza, że organ ten nie ma za zadanie weryfikować prawdziwości zamieszczonych tam informacji. Odpowiedzialność za ich prawdziwość i rzetelność ponosi emitent. W prospekcie można odnaleźć informacje dotyczące: profilu działalności spółki, struktury organizacyjnej, **akcjonariuszy** (patrz def. nr 36), istotnych umów zawartych przez spółkę, czynników ryzyka, majątku spółki, zasobów kapitałowych, danych finansowych, planowanych działań.

Schemat nr 1: Cechy decyzji Komisji Nadzoru Finansowego

Zatwierdzając prospekt emisyjny Komisja Nadzoru Finansowego:		
Weryfikuje kompletność i formę prezentacji informacji.	Nie potwierdza prawdziwości informacji.	Nie rekomenduje żadnej decyzji inwestycyjnej. Nie stwierdza, że akcje przyniosą zysk.

Źródło: M. Poślad, S. Thiel, *Od inwestora do akcjonariusza spółki giełdowej*, KNF, Warszawa 2015, s. 23.

D18. KOMISJA NADZORU FINANSOWEGO (KNF) – państwowy organ o charakterze kolegialnym, sprawujący nadzór m.in. nad sektorem bankowym, rynkiem kapitałowym, ubezpieczeniowym i emerytalnym, instytucjami płatniczymi i biurami usług płatniczych oraz spółdzielczymi kasami oszczędnościowo-kredytowymi i Krajową Spółdzielczą Kasą Oszczędnościowo-Kredytową. Celem nadzoru nad **rynkiem finansowym** (patrz def. nr 42) jest zapewnienie prawidłowego funkcjonowania tego rynku, jego stabilności, bezpieczeństwa oraz przejrzystości, zaufania do rynku finansowego, a także zapewnienie ochrony interesów uczestników tego rynku. Podstawowymi formami działalności KNF jest sprawowanie bieżącego nadzoru nad działalnością instytucji finansowych, udział w przygotowywaniu projektów aktów prawnych w zakresie nadzoru nad rynkiem finansowym, wydawanie zgód i zezwoleń na prowadzenie określonego rodzaju działalności na rynku finansowym oraz wykrywanie nieprawidłowości i podejmowanie środków nadzorczych (zalecenia, sankcje administracyjne). KNF jako organ sprawujący nadzór nad rynkiem finansowym pełni ponadto, obok Przewodniczącego KNF, funkcję organu Urzędu Komisji Nadzoru Finansowego, będącego państwową osobą prawną.

D19. RAPORTY SPÓŁEK GIEŁDOWYCH – spółka, której **akcje** (patrz def. nr 9) są notowane na giełdzie, podlega obowiązkowi informacyjnym, co oznacza, że jest ona zobowiązana do przekazywania **inwestorom** (patrz def. nr 20) oraz **KNF** (patrz def. nr 18) raportów. W zależności od rodzaju informacji tam zawartych raporty dzielimy na raporty okresowe¹⁴ oraz raporty bieżące. Raporty okresowe są publikowane przez spółkę cyklicznie, w wyznaczonych przepisami prawa terminach i zawierają sprawozdania finansowe, na podstawie których możliwe jest ustalenie aktualnej na dany moment sytuacji ekonomicznej i prawnej spółki,

¹⁴ Co do zasady raporty okresowe dzielone są na roczne, półroczne oraz kwartalne.

planów spółki oraz ewentualnych zagrożeń. Z kolei raporty bieżące służą do przekazywania informacji o najważniejszych zdarzeniach z działalności spółki, które mogą wpłynąć na cenę papierów wartościowych, a w konsekwencji na podjęcie decyzji przez inwestorów. W przeciwieństwie do raportów okresowych raporty bieżące powinny być, co do zasady, publikowane przez spółkę niezwłocznie. Nadzór nad prawidłowym wykonywaniem obowiązków informacyjnych spółek giełdowych pełni KNF.

D20. INWESTOR NA RYNKU KAPITAŁOWYM – to podmiot (w postaci osoby fizycznej lub osoby prawnej) posiadający środki pieniężne, które chce zainwestować w **instrumenty finansowe** (patrz def. nr 7) w celu ich pomnożenia. Główną grupę inwestorów stanowią inwestorzy instytucjonalni, tacy jak **fundusze inwestycyjne** (patrz def. nr 32) oraz banki, które dysponują środkami pieniężnymi innych podmiotów. Na **giełdzie papierów wartościowych** (patrz def. nr 10) występują także inwestorzy indywidualni, którzy inwestują zgromadzone przez siebie oszczędności za pomocą instytucji pośredniczących (**domy maklerskie** – patrz def. nr 31, banki prowadzące działalność maklerską). Podkreślić należy, iż inwestorzy indywidualni powinni mieć odpowiednią wiedzę pozwalającą im zrozumieć ryzyko inwestycji oraz dokonywać transakcji. Inną klasyfikacją inwestorów jest ich podział na inwestorów krótkookresowych, którzy chcą uzyskać jak najszybciej zysk w wyniku krótkookresowych wahań cen rynkowych (spekulanci inwestycyjni), oraz na inwestorów długoterminowych. Na giełdzie papierów wartościowych każdy inwestor ma prawo do równego dostępu do informacji dotyczących **emitentów** (patrz def. nr 21) działających na giełdzie. Jest to kluczowa zasada obowiązująca na rynku.

D21. EMITENT – to podmiot wystawiający wyemitowany przez siebie papier wartościowy (np. **akcje, obligacje** – patrz def. nr 9 oraz nr 8) na sprzedaż np. na giełdzie. Spółka, decydując się na emisję papierów wartościowych, a następnie na wprowadzenie ich na giełdę, ma na celu pozyskanie dodatkowych źródeł potrzebnych do finansowania swojej działalności. **Inwestorzy** (patrz def. nr 20), nabywając jej akcje na rynku publicznym, zapewniają jej źródło finansowania. Najważniejszą grupę emitentów papierów wartościowych stanowią przedsiębiorstwa. Emisja papierów wartościowych jest dla nich źródłem finansowania działalności bieżącej lub inwestycyjnej. Emitentami, co do zasady, mogą być tylko przedsiębiorstwa posiadające status spółki akcyjnej. Kolejną grupą emitentów są instytucje finansowe. Dla nich emisja papierów wartościowych co do zasady jest formą gromadzenia kapitału. Emitentem może być również rząd, który uzyskane w ten sposób środki przeznacza na finansowanie deficytu budżetowego i obsługę długu publicznego, a także jednostki samorządu terytorialnego, które emitują np. obligacje komunalne.

D22. POPYT I PODAŻ – popyt to relacja pomiędzy ceną danego dobra a jego ilością na rynku, którą konsumenci są skłonni nabyć w określonym czasie. Z kolei podaż to relacja między ceną dobra a jego ilością oferowaną na rynku przez producentów. W ujęciu **rynku kapitałowego** (patrz def. nr 41) wielkość popytu będzie wyznaczana chęcią nabycia **akcji** (patrz def. nr 9) przez **inwestorów** (patrz def. nr 20) – a wielkość podaży – chęcią sprzedaży akcji przez inwestorów. W związku z tym, z uwagi na określoną liczbę akcji wyemitowanych przez spółkę i dopuszczonych do obrotu giełdowego, zwiększone zapotrzebowanie inwestorów (popyt) będzie co do zasady skutkowało wzrostem wartości akcji spółki. Spadek zainteresowania (podaż) będzie z kolei powodował obniżenie cen.

D23. WOLUMEN OBROTU – łączna liczba **akcji** (patrz def. nr 9) będących przedmiotem obrotu (transakcji) w danym okresie (liczba akcji, które zmieniły właściciela w danym okresie). Wolumen umożliwia m.in. sprawdzenie, jak bardzo **inwestorzy** (patrz def. nr 20) są zaangażowani w obecny trend panujący na giełdzie. Oznacza to, że gwałtowne zmiany ceny akcji przy niskim poziomie wolumenu nie muszą oznaczać, iż na rynku dochodzi do zmiany trendu.

D24. HOSSA – utrzymujący się długotrwale wzrost cen na danym rynku. W potocznym znaczeniu o hossie mówi się, że jest rynkiem byka, gdyż byk podczas ataku uderza rogami z dołu w górę – taki sam kierunek mają kursy akcji na giełdzie. Hossa na rynku papierów wartościowych często kojarzona jest ze wzrostem danej gospodarki. Przeciwnością hossy jest **bessa** (patrz def. nr 25).

D25. BESSA – jest utrzymującym się przez dłuższy czas spadkiem kursów akcji na giełdzie. W potocznym znaczeniu o bessie mówi się, że jest rynkiem niedźwiedzia, gdyż niedźwiedź podczas ataku uderza łapą z góry na dół – taki sam kierunek mają kursy akcji na giełdzie w czasie bessy. Przeciwnością bessy jest **hossa** (patrz def. nr 24).

D26. SKUP AKCJI – jest to działanie spółki polegające na ogłoszeniu zamiaru skupowania własnych **akcji** (patrz def. nr 9) od innych **akcjonariuszy** (patrz def. nr 36). Najpopularniejszym celem skupu akcji przez spółkę jest umorzenie akcji, co skutkuje zmniejszeniem ich liczby w obrocie. Pozwala to na zachowanie większej kontroli nad spółką poprzez jednego, większościowego akcjonariusza, a tym samym, co do zasady, łatwiejszą obronę w przypadku próby wrogiego **przejęcia spółki** (patrz def. nr 27). Zakupione akcje mogą być również przekazane jako wynagrodzenie w programach pracowniczych, czyli przekazane pracownikom spółki, lub też przekazane innemu podmiotowi lub osobie fizycznej w ramach zapłaty. Spółka nie może gromadzić akcji w celach inwestycyjnych.

D27. PRZEJĘCIE – działanie polegające na uzyskaniu kontroli nad działalnością spółki przez inny podmiot. Z uwagi na fakt, iż zwiększanie stanu posiadania **akcji** (patrz def. nr 9) wiąże się ze zwiększaniem swoich **praw korporacyjnych/majątkowych** (patrz def. nr 37) i zyskiwaniem coraz większej kontroli nad działalnością spółki, może dojść do sytuacji, w której dany podmiot (np. konkurencyjna spółka, większościowy akcjonariusz) nabędzie pakiet akcji pozwalający na przejęcie kontroli nad spółką (tzw. pakiet kontrolny). Przejęcie może mieć charakter wrogi (wbrew woli przejmowanej spółki) bądź przyjazny (za zgodą przejmowanej spółki). W przypadku wrogiego przejęcia przejmujący ogłasza wezwanie **akcjonariuszy** (patrz def. nr 36) do sprzedaży posiadanych akcji w celu przejęcia kontroli nad spółką wbrew woli osób aktualnie zasiadających w organach spółki – w zarządzie i radzie nadzorczej. Zazwyczaj wrogi charakter odnosi się właśnie do braku zgody osób aktualnie sprawujących władzę w spółce i nie zawsze jest sprzeczny z interesem spółki. Dla akcjonariuszy wrogie przejęcie może okazać się nawet korzystne, gdyż może im to umożliwić np. sprzedaż akcji po korzystnej cenie. Nie można jednak zapominać, iż wrogi przejęcie może mieć na celu wyeliminowanie konkurencji czy też sprzedaż majątku spółki, co może zagrozić interesom akcjonariuszy. Przejęcie przyjazne jest zaś dokonywane w porozumieniu z zarządem oraz radą nadzorczą. W momencie, kiedy dany podmiot chce wykupić akcje spółki notowanej na **giełdzie** (patrz def. nr 10) i stać się podmiotem mającym realny wpływ na działanie spółki przejmowanej, musi

ogłosić publiczne **wezwanie** do sprzedaży akcji (patrz def. nr 28), przez które rozumie się zaproszenie wszystkich akcjonariuszy do odsprzedaży akcji po określonej cenie. W wezwaniu wskazany jest termin, do kiedy akcjonariusze mogą zgłaszać swoje oferty.

D28. WEZWANIE – w niektórych sytuacjach znaczący **akcjonariusz** (patrz def. nr 36) w spółce może uznać, iż jest zainteresowany dalszą koncentracją **akcji** (patrz def. nr 9) spółki (np. w celu wycofania spółki z **giełdy** – patrz def. nr 10, bądź zwiększenia nad nią kontroli). Wówczas dochodzi do ogłoszenia wezwania, w którym wskazuje się termin jego obowiązywania, cenę, za jaką akcje będą nabywane, oraz sposób nabycia akcji od innych akcjonariuszy. Należy podkreślić, iż inni **inwestorzy** (patrz def. nr 20) nie są zobowiązani do sprzedawania swoich akcji. Ponadto w przepisach prawa przewidziano obowiązek ogłoszenia wezwania dla akcjonariusza, który osiągnął znaczącą liczbę głosów (tj. akcji) w spółce¹⁵. Podobnie jak podczas dobrowolnego wezwania inni akcjonariusze nie muszą zgodzić się na warunki ogłaszającego wezwania. Bardzo często jednak takie wezwanie może być atrakcyjnym dla akcjonariuszy sposobem na opuszczenie inwestycji i realizowanie zysków, jeśli oczywiście cena w wezwaniu jest dla nich wystarczająco atrakcyjna.

D29. KURS NOTOWAŃ – oznacza cenę **instrumentu finansowego** (patrz def. nr 7) w danym momencie. Cena kształtowana jest w wyniku obrotu instrumentami finansowymi (ich kupna i sprzedaży przez **inwestorów** – patrz def. nr 20). Zasady tego obrotu określone zostały w regulaminie **giełdy** (patrz def. nr 10). Regulamin obejmuje m.in. typ notowań (ciągłe i jednolite), **harmonogram sesji** (patrz def. nr 30) i sposób ustalania ceny instrumentu finansowego. Wyróżnia się dwa podstawowe rodzaje notowań: ciągłe i jednolite. Notowania ciągłe to system, w którym cena **akcji** (patrz def. nr 9) ustalana jest na bieżąco w trakcie sesji, a jej poziom ustalany jest w zależności od limitów cen napływających **zleceń** kupna i sprzedaży (patrz def. nr 33) oraz zawieranych na ich podstawie transakcji – innymi słowy kurs notowań odzwierciedla i jest zmieniany przez cenę każdej zawartej transakcji. Notowania jednolite to system, w którym cena akcji ustalana jest w czasie określonych momentów sesji (tzw. fixingów) w oparciu o wszystkie limity zleceń złożonych przed fixingiem (innymi słowy cena ustalana jest jednakowo dla pewnej części sesji dla wszystkich jej uczestników).

D30. HARMONOGRAM SESJI – jest to określony regulaminem **giełdy** (patrz def. nr 10) podział sesji na fazy i wykonywane w ich trakcie czynności (m.in. składanie zlecenia, zawierane transakcje). Co do zasady na giełdzie papierów wartościowych harmonogram ustalany jest dla dwóch systemów notowań: systemu notowań jednolitych i systemu notowań ciągłych. Regulamin giełdy nadawany jest przez zarząd giełdy i zatwierdzany przez organ nadzoru danego kraju UE (w przypadku Polski jest to **KNF** – patrz def. nr 18).

D31. DOM MAKLERSKI – jest firmą inwestycyjną, której działalność obejmuje wykonywanie różnych czynności związanych z obrotem **instrumentami finansowymi** (patrz def. nr 7). Dom maklerski zajmuje się m.in. pośrednictwem w nabywaniu i zbywaniu instrumentów finansowych, doradztwem w zakresie

¹⁵ W obecnych przepisach prawa obowiązek ogłoszenia wezwania przewidziano przy osiągnięciu przez akcjonariusza 33% oraz 66% w ogólnej liczbie głosów, czyli wszystkich głosów, które wynikają ze wszystkich akcji spółki.

instrumentów finansowych czy też zarządzaniem środkami klientów w celu kupna lub sprzedaży na ich rzecz instrumentów finansowych. Aby dom maklerski mógł wykonywać działalność maklerską musi uzyskać zezwolenie **KNF** (patrz def. nr 18), po czym zostaje umieszczony w odpowiednim wykazie **podmiotów nadzorowanych** (patrz def. nr 44), prowadzonym przez KNF. Dom maklerski zatrudnia maklerów papierów wartościowych oraz doradców inwestycyjnych, którzy zajmują się obsługą klientów – składają w ich imieniu **zlecenia** (patrz def. nr 33) w **arkuszu zleceń** (patrz def. nr 34), a także podejmują inne czynności związane z działalnością maklerską, np. udzielają porad jak i w które papiery wartościowe inwestować, mogą także zarządzać instrumentami finansowymi takimi jak **akcje** (patrz def. nr 9) znajdującymi się w portfelach swoich klientów. Działalność maklerską mogą, po uzyskaniu zezwolenia KNF, wykonywać także banki.

D32. FUNDUSZ INWESTYCYJNY – jest to jedna z form wspólnego inwestowania, która polega na gromadzeniu środków pieniężnych uczestników danego funduszu, a następnie odpowiednim zarządzaniu powierzonych przez uczestników środków przez towarzystwo funduszy inwestycyjnych poprzez lokowanie ich w m.in. różnego rodzaju **instrumenty finansowe** (patrz def. nr 7). Dzięki temu stosunkowo niewielkie kwoty wpłacane przez poszczególnych uczestników tworzą majątek, który może być inwestowany w transakcje wymagające dużego nakładu finansowego. Z uwagi na rodzaj nabywanych instrumentów finansowych fundusze inwestycyjne można podzielić na: fundusze pieniężne (zazwyczaj lokują środki w krótkoterminowe instrumenty finansowe rynku pieniężnego, np. bony skarbowe, cechują się niskim ryzykiem i krótkim terminem wykupu), fundusze dłużne (inwestują przede wszystkim w obligacje o stałym lub zmiennym oprocentowaniu, cechują się średnim ryzykiem inwestycyjnym), fundusze akcyjne (inwestują w akcje i inne udziałowe prawa wartościowe, np. prawa do akcji, fundusze te obciążone są dużym ryzykiem inwestycyjnym) oraz mieszane (inwestują w różnego rodzaju instrumenty finansowe – o charakterze udziałowym oraz dłużnym). Podkreślić należy, iż fundusz inwestycyjny nie gwarantuje osiągnięcia celu inwestycyjnego, a inwestowanie w jednostki uczestnictwa lub certyfikaty inwestycyjne funduszy wiąże się z ryzykiem poniesienia straty. Dlatego też określenie ryzyka inwestycyjnego generowanego przez dany typ funduszu ma charakter teoretyczny, pogładowy i przybliżony, zaś prezentowane wyniki inwestycyjne są przedstawiane w ujęciu historycznym.

D33. ZLECENIE – jest to oferta **inwestora** (patrz def. nr 20), określająca warunki nabycia lub zbycia **instrumentu finansowego** (patrz def. nr 7), tj. m.in. cenę, liczbę oraz pozostałe parametry dopuszczone przez regulamin giełdy i zasady obrotu, przekazywana za pośrednictwem firmy inwestycyjnej (**domu maklerskiego** – patrz def. nr 31) do systemu notowań (tj. **arkusza zleceń** – patrz def. nr 34).

D34. ARKUSZ ZLECEŃ – zestawienie zleceń kupna i sprzedaży (w systemie **giełdy** – patrz def. nr 10) zawierające m.in. limit ceny i liczbę **akcji** (patrz def. nr 9) – szeregowane według ich ceny, a następnie czasu ich wypłynięcia. Zlecenia w arkuszu szeregowane są według limitu ceny: zlecenia kupna od najwyższej do najniższej, a zlecenia sprzedaży od najniższej do najwyższej. Zlecenia o tym samym limicie ceny szeregowane są w kolejności ich wypłynięcia.

D35. KRAJOWY DEPOZYT PAPIERÓW WARTOŚCIOWYCH (KDPW) – jest to instytucja odpowiedzialna za prowadzenie i nadzorowanie systemu rejestracji papierów wartościowych oraz systemu rozrachunku transakcji zawieranych w obrocie **instrumentami finansowymi** (patrz def. nr 7)¹⁶. Do jego zadań należy również zarządzanie Systemem Rekompensat. Dzięki temu systemowi **inwestorzy** (patrz def. nr 20), którzy zawarli umowę z **domem maklerskim** (patrz def. nr 31), mają zagwarantowaną wypłatę środków pieniężnych, np. w przypadku jego upadłości KDPW jest odpowiedzialny za zgodność liczby papierów wartościowych będących w posiadaniu uczestników z liczbą wyemitowanych instrumentów. W 2011 r. KDPW przekazał oddzielnemu podmiotowi prawnemu KDPW_CCP wykonywanie zadań z zakresu gwarantowania i rozliczania transakcji¹⁷. KDPW_CCP jest izbą rozliczeniową, za pomocą której dokonywane są rozliczenia transakcji m.in. na rynku regulowanym¹⁸. Z uwagi na posiadany przez siebie kapitał KDPW_CCP prowadzi również system zabezpieczania płynności rozliczeń, w tym system gwarantowania rozliczeń transakcji zawartych na rynku regulowanym.

D36. AKCJONARIUSZ – to osoba, która nabyła **akcje** (patrz def. nr 9) spółki akcyjnej lub komandytowo-akcyjnej, przez co stała się jej współwłaścicielem. Akcjonariusz otrzymuje uprawnienia o **charakterze praw korporacyjnych/majątkowych** (patrz def. nr 37). Akcjonariusze na walnym zgromadzeniu akcjonariuszy podejmują decyzje związane z działalnością spółki.

D37. PRAWA KORPORACYJNE/MAJĄTKOWE – zakup przez **inwestora akcji** (patrz def. nr 20 oraz nr 9) danej spółki powoduje, iż staje się on jej współwłaścicielem – **akcjonariuszem** (patrz def. nr 36). W związku z tym akcjonariuszowi przysługują określone prawa, które dzieli się na uprawnienia o charakterze majątkowym, przynoszące korzyści pieniężne oraz o charakterze korporacyjnym, tj. mające wpływ na działanie spółki giełdowej przez akcjonariusza. Do uprawnień majątkowych zaliczamy m.in. prawo do **dywidendy** (patrz def. nr 38), czyli prawo do udziału w zysku osiągniętym przez **emitenta** (patrz def. nr 21), prawo poboru akcji, czyli możliwość objęcia nowo wyemitowanych akcji emitenta przed innymi inwestorami, oraz prawo do udziału w majątku likwidowanej spółki giełdowej po zaspokojeniu jej wierzycieli. Z kolei do praw korporacyjnych zaliczamy m.in. prawo akcjonariusza do uczestnictwa i głosowania na walnym zgromadzeniu (co do zasady jedna akcja to jeden głos¹⁹), prawo do żądania od zarządu spółki informacji na temat jej działalności, a także prawo do wytaczania powództwa przeciwko spółce o naprawienie szkody. Z uwagi na uprawnienia wynikające z posiadania akcji (w szczególności o charakterze korporacyjnym, mającym wpływ na politykę spółki), na akcjonariuszy nałożono określone obowiązki w postaci informowania innych inwestorów za pośrednictwem spółki i **KNF** (patrz def. nr 18) o liczbie głosów wynikających z posiadania akcji lub w postaci dokonania **wezwania** (patrz def nr. 28).

¹⁶ Rozrachunkiem można nazwać proces kończący transakcję, polegający na transferze instrumentów finansowych i środków pieniężnych pomiędzy kontami stron transakcji.

¹⁷ Rozliczenie transakcji polega na ustaleniu wysokości zobowiązań stron transakcji, czyli ustaleniu, ile papierów wartościowych musi zostać przekazanych innemu inwestorowi i za jaką kwotę, oraz sprawdzeniu dostępności aktywów (papierów wartościowych i środków pieniężnych) potrzebnych do wypełnienia tych zobowiązań.

¹⁸ KDPW_CCP jest również odpowiedzialny za rozliczanie transakcji zawieranych poza rynkiem regulowanym, czyli bezpośrednio pomiędzy uczestnikami obrotu (transakcje Over-The-Counter), bądź za pośrednictwem innych, pozagiełdowych systemów obrotu (tzw. Alternatywne Systemy Obrotu).

¹⁹ Należy bowiem wskazać, iż możliwe jest istnienie akcji uprzywilejowanych co do prawa głosu. Akcje te nie mogą być przedmiotem obrotu na giełdzie papierów wartościowych.

D38. DYWIDENDA – to część zysku spółki wypłacana **akcjonariuszom** (patrz def. nr 36), której wypłata następuje po powzięciu uchwały na walnym zgromadzeniu akcjonariuszy.

D39. WYKORZYSTANIE INFORMACJI POUFNEJ – naczelną zasadą obowiązującą na **giełdzie papierów wartościowych** (patrz def. nr 10) jest przejrzystość oraz ściśle z nią związany równy dostęp do informacji na temat działań i sytuacji **emitentów** (patrz def. nr 21). Naturalnym zjawiskiem jest, że w spółkach pojawiają się informacje, które są istotne dla **akcjonariuszy** (patrz def. nr 36) przy podejmowaniu decyzji inwestycyjnych. Takie informacje, które nie są publicznie znane, dotyczą emitenta, są precyzyjne i zostałyby wykorzystane przez racjonalnie działającego **inwestora** (patrz def. nr 20) przy podejmowaniu przez niego decyzji inwestycyjnych, nazywane są informacjami poufnymi. W sytuacji, kiedy taka informacja pojawia się w spółce, osoby, które mają do niej dostęp, mają zakaz zawierania transakcji na **akcjach** (patrz def. nr 9) danej spółki oraz przekazywania tej informacji osobom niepowołałym. Taka informacja powinna zostać jak najszybciej upubliczniona – przekazana na rynek. Za obrót akcjami będąc w posiadaniu informacji poufnych oraz za przekazywanie ich osobom niepowołałym sprawcy grożą sankcje karne w postaci wysokich grzywn i kary pozbawienia wolności.

D40. MANIPULACJA akcjami (instrumentem finansowym – patrz def. nr 7) to czyn polegający na dokonywaniu (lub próbie dokonania) sztucznego kreowania **kursu notowań akcji** (patrz def. nr 29 oraz nr 9) lub **wolumenu** (patrz def. nr 23) obrotu akcjami, a także polegający na manipulacji informacją na temat **emitenta** (patrz def. nr 21). Manipulacji więc można dokonać, zwyżając kurs notowań instrumentu finansowego lub go zaniżając. Manipulacją jest także generowanie (bez ekonomicznego uzasadnienia) wolumenu obrotu, czyli liczby akcji będącej przedmiotem transakcji w danym okresie, np. poprzez sprzedaż i kupowanie akcji przez ten sam podmiot (tzw. *wash trades*). Rozpowszechnianie negatywnych informacji o emitencie (np. w celu zniżenia kursu jego akcji) lub rozpowszechnianie pozytywnych informacji (np. w celu zawyżenia jego akcji) to również przykład manipulacji instrumentem finansowym (np. akcjami). Czyn manipulacji jest przestępstwem, za które sprawcy grożą sankcje karne w postaci wysokich grzywn i kary pozbawienia wolności.

D41. RYNEK KAPITAŁOWY – w znacznym uproszczeniu jest częścią **ryнку finansowego** (patrz def. nr 42), na którym następuje przepływ kapitału między **inwestorami** (patrz def. nr 20) a **emitentami** (patrz def. nr 21). Na tym rynku inwestorzy mogą lokować swój kapitał w wybrane przez siebie **instrumenty finansowe** (patrz def. nr 7), które są obarczone ryzykiem, zaś emitenci zyskują potrzebny kapitał. Instrumenty tego rynku mają, co do zasady, charakter papieru wartościowego. Rynek kapitałowy dzieli się m.in. na rynek pierwotny (inwestor kupuje dany papier wartościowy od emitenta za pośrednictwem np. **domu maklerskiego** – patrz def. nr 31) oraz rynek wtórny (inwestor kupuje dany papier wartościowy nie od emitenta, lecz od podmiotów trzecich, np. innych inwestorów).

D42. RYNEK FINANSOWY – w uproszczeniu przyjmuje się, że ten rynek dzieli się na następujące segmenty – rynek bankowy, **rynek kapitałowy** (patrz def. nr 41), rynek emerytalny i rynek ubezpieczeniowy. Nadzór nad rynkiem finansowym sprawuje **KNF** (patrz def. nr 18).

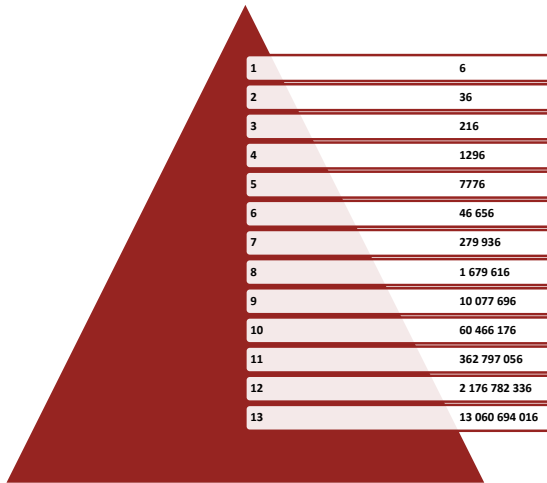
D43. LISTA OSTRZEŻEŃ PUBLICZNYCH KNF – KNF (patrz def. nr 18) prowadzi Listę Ostrzeżeń Publicznych, na której zawarte są informacje dotyczące podmiotów, w stosunku do których Urząd KNF skierował zawiadomienie o uzasadnionym podejrzeniu popełnienia danego katalogu przestępstw na **rynku finansowym** (patrz def. nr 42). Lista jest regularnie uzupełniana o informacje dotyczące działań organów ścigania oraz sądowniczych w odniesieniu do każdego z podmiotów. Listę można odnaleźć na stronie internetowej KNF (www.knf.gov.pl). Katalog naruszeń, które skutkują zamieszczeniem nazwy podmiotu na omawianej Liście, został ściśle określony przez ustawodawcę. Znaleźć tam można m.in. podmiot, co do którego zachodzi podejrzenie, że bez zezwolenia wykonuje czynności zarezerwowane dla banków lub firm inwestycyjnych. Celem ustawodawcy było przekazanie uczestnikom rynku finansowego informacji na temat instytucji, które stanowią potencjalne zagrożenie.

D44. NADZOROWANY UCZESTNIK RYNKU FINANSOWEGO – ustawy regulujące zakres działania **KNF** (patrz def. nr 18) określają katalog podmiotów, które podlegają jego nadzorowi. Należą do nich m.in.: banki, zakłady ubezpieczeń, giełdy, firmy inwestycyjne (w tym **domy maklerskie** – patrz def. nr 31), spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe. Należy pamiętać, że instytucje te także oferują produkty finansowe obciążone ryzykiem, ale w świetle prawa ich obowiązkiem jest poinformować **inwestorów** (patrz def. nr 20) o jego poziomie. Pomimo tego, że to KNF jest odpowiedzialna za nadzór nad instytucjami finansowymi, kwestie związane z relacjami podmiot–konsument rozwiązywane są przez Rzecznika Finansowego. W przypadku naruszenia zbiorowych interesów konsumentów działania może podjąć również Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów. W sprawach indywidualnych związanych z ofertą firm bezpłatną pomoc prawną klienci mogą uzyskać u miejskich lub powiatowych rzeczników konsumentów. Należy pamiętać, że na polskim rynku działa także wiele firm zagranicznych. W takiej sytuacji w zależności od formy prowadzenia działalności nadzór nad nimi lub jego elementy może sprawować organ w kraju macierzystym podmiotu, jeżeli ma swoją siedzibę w jednym z państw UE. Podpisując umowę z takim podmiotem, należy zawsze zweryfikować, przed którym sądem klient może dochodzić ewentualnych roszczeń, gdyż jeżeli wybrany zostanie kraj macierzysty danego podmiotu, proces ten może być utrudniony i wiązać się z wyższymi kosztami. Podmiot nadzorowany także może znaleźć się na **Liście ostrzeżeń publicznych KNF** (patrz def. nr 43). Wtedy należy zwrócić uwagę na zakres zawiadomienia o uzasadnionym podejrzeniu popełnienia przestępstwa, które go dotyczy, gdyż często zdarza się tak, że dotyczy ono tylko pewnego zakresu jego działalności.

D45. PIRAMIDY FINANSOWE – podmioty działające niezgodnie z prawem, które finansują wypłatę środków (odsetek i kapitału) swoich dotychczasowych klientów z wpłat nowych klientów. Nazwa „piramida finansowa” wzięta się od sposobu ich funkcjonowania – aby piramida mogła funkcjonować, należy gromadzić środki od coraz to większej liczby **inwestorów** (patrz def. nr 20), co zobrazowano na Rysunku nr 1. Podmioty te mogą prowadzić tzw. „podwójną księgowość”, ukazując klientom nieprawdziwe wyniki finansowe. Zazwyczaj nie zajmują się żadną inną działalnością oprócz gromadzenia środków, chociaż informują klientów, że tak znaczny obiecany zysk pochodzi ze środków generowanych najczęściej z inwestycji w **instrumenty finansowe** (patrz def. nr 7) albo innowacyjne formy działalności. Mając do czynienia z takimi podmiotami, należy pamiętać, że zysk bez ryzyka nie istnieje, a oferty, w których gwarantowany zysk znacznie przekracza zysk proponowany przez np. banki w lokatach, powinny od razu wydać się podejrzane.

Piramida zawsze upadnie, gdyż w pewnym momencie środki nowych klientów przestaną wpływać, przez co przestanie ich wystarczać na zapłatę dotychczasowych zobowiązań. Należy pamiętać, że faktycznym celem oszustów jest kradzież większości środków zdeponowanych przez klientów. Celem wypłaty odsetek na wstępnym etapie funkcjonowania piramidy jest pozorowanie wypłacalności, a tym samym uspienie czujności klientów. Pamiętaj, że jeżeli działania jakiegoś podmiotu budzą Twoje podejrzenia, powinienes natychmiast zgłosić ten fakt do Urzędu KNF.

Rysunek nr 1: Liczba zaangażowanych osób na każdym poziomie piramidy (przy założeniu, że konieczne jest zwerbowanie sześciu nowych osób, aby zapewnić wypłaty osobom, które zainwestowały swoje środki na wcześniejszym etapie)

Źródło: M. Pachucki, *Piramidy i inne oszustwa na rynku finansowym*, KNF, Warszawa 2016, Wydanie III, s. 8.

D46. PODMIOTY WYKONUJĄCE DZIAŁALNOŚĆ ZAREZERWOWANĄ DLA BANKÓW – zgodnie z polskim prawem tylko banki (komercyjne oraz spółdzielcze) oraz spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe (SKOK) mogą gromadzić środki od ludności, a następnie obciążać je ryzykiem. Oznacza to, że tylko powyższe instytucje mogą udzielać **pożyczek i kredytów** (patrz def. nr 2) ze środków pochodzących od innych osób. Dzieje się tak dlatego, że podlegając nadzorowi **KNF** (patrz def. nr 18) w zakresie utrzymywania odpowiedniego poziomu kapitałów, zapewnione jest bezpieczeństwo powierzonych tym instytucjom środków. Dlatego też należy zwracać baczną uwagę na podmioty, które gromadzą środki, żeby następnie przeznaczyć je na pożyczki dla innych osób lub na inwestycje w **instrumenty finansowe** (patrz def. nr 7), najczęściej obiecując bardzo wysokie zyski bez ryzyka. Takie inwestycje są bardzo ryzykowne, gdyż **inwestor** (patrz def. nr 20) nie ma gwarancji zwrotu środków. Takie działania, czyli gromadzenie środków pod jakimkolwiek tytułem zwrotnym (np. **lokata** – patrz def. nr 6, pożyczka), a następnie obciążanie ich ryzykiem (dalsze inwestowanie, przeznaczanie na pożyczki dla innych osób), jest zabronione, jeżeli nie jest wykonywane przez licencjonowane podmioty. Pamiętać jednak należy, że udzielanie pożyczek ze środków własnych jest dozwolone i właśnie w ten sposób powinny działać instytucje pożyczkowe.

D47. PODMIOTY WYKONUJĄCE DZIAŁALNOŚĆ ZAREZERWOWANĄ DLA FIRM INWESTYCYJNYCH

– legalnie działające firmy inwestycyjne są licencjonowane i nadzorowane przez **KNF** (patrz. def. nr 18). Do zadań przez nie wykonywanych zalicza się m.in. zarządzanie portfelem, w którego skład wchodzi jeden lub więcej **instrumentów finansowych** (patrz def. nr 7), co w uproszczeniu polega na nabywaniu i zbywaniu instrumentów finansowych na rachunek klienta, a zatem na podejmowaniu za niego decyzji inwestycyjnych. Inną usługą maklerską zarezerwowaną dla podmiotów nadzorowanych jest doradztwo inwestycyjne, polegające na przedstawianiu klientowi spersonalizowanej porady dotyczącej możliwych działań związanych z nabywaniem i zbywaniem instrumentów finansowych. Niemniej na rynku występują podmioty, które pomimo braku zezwolenia KNF oferują klientom swoje usługi (takie działanie to przestępstwo, za które grozi kara grzywny do 5 mln zł). Często są to firmy zagraniczne, reprezentowane i promowane przez polskie podmioty. Przedstawiciele tych nielegalnie działających podmiotów stosują wachlarz metod mających skłonić potencjalnego **inwestora** (patrz def. nr 20) do powierzenia im swoich pieniędzy. Mogą obiecywać zysk bez ryzyka lub też pomoc doświadczonych *traderów* (osób zawodowo zajmujących się *tradingiem*, czyli dokonywaniem operacji na instrumentach finansowych) w podejmowaniu decyzji inwestycyjnych. Inwestor, decydując się na skorzystanie z usług takiego podmiotu i na powierzenie mu swoich pieniędzy, musi liczyć się z bardzo poważnym ryzykiem utraty wszystkich swoich środków, wynikającym z następujących czynników:

- środki muszą być najczęściej wpłacane na konta bankowe prowadzone przez banki zagraniczne, co sprawia, że nie ma żadnej gwarancji, że zostaną one faktycznie przeznaczone na inwestycje,
- instytucje nie podlegają nadzorowi i mają siedziby za granicą, przez co dochodzenie swoich praw jest bardzo ograniczone lub niemożliwe,
- zawierane umowy są sporządzone w obcym języku i zawierają zapisy dotyczące możliwości utraty środków (co pozostaje w sprzeczności z informacjami przekazywanymi ustnie)²⁰,
- nawet jeżeli prowizje od zawartych transakcji nie są wysokie, należy podejrzewać, że strata inwestora wiązać się będzie z zyskiem takiego podmiotu, co często wiąże się z przekazywaniem porad inwestycyjnych niekorzystnych dla klienta,
- często zdarza się, że pierwsze informacje przekazywane przez „doradców” umożliwiają wypracowanie zysku – ma to na celu zbudowanie zaufania i skłonienie klienta do wpłaty wyższej kwoty, niemniej kolejne porady mają doprowadzić do utraty wszystkich środków.

Fałszywi „doradcy” promują najczęściej inwestycje na rynku Forex lub też kontrakty terminowe na towary lub akcje. Katalog jest bardzo obszerny i może odwoływać się do tematyki, która jest popularna w danym momencie (np. ropa, węgiel, złoto).

Należy także wskazać, że na rynkach w krajach UE działają instytucje nadzorowane, mające siedziby w innych krajach UE. Pomimo tego, że są to instytucje nadzorowane, w przypadku podmiotów zagranicznych działających na terytorium RP na podstawie specjalnej notyfikacji, zakres nadzoru nad nimi sprawowany przez KNF jest ograniczony, a zatem dochodzenie swoich praw może odbywać się przed sądem w innym kraju, co pociągać będzie za sobą znaczne koszty.

²⁰ Należy wskazać, że takie zapisy można znaleźć także w umowach podpisywanych z nadzorowanymi firmami inwestycyjnymi, niemniej w tym przypadku mają one obowiązek weryfikacji profilu klienta i stwierdzenia, czy dany instrument finansowy jest dla niego odpowiedni.

PYTANIA

P1. (2 zł) Aby uchronić się przed skutkami inflacji, należy:

- a) szukać inwestycji o odpowiedniej stopie zwrotu,
- b) nie przekazywać pieniędzy do banku,
- c) przeczekać okres inflacji.

P2. (4 zł) Płaca w 2011 r. wyniosła 2000 zł, a w 2014 r. wyniosła 2150 zł przy inflacji w wysokości 2,5% w skali roku. Realnie płaca:

- a) wzrosła,
- b) zmalała,
- c) pozostała bez zmian.

P3. (2 zł) Które z poniższych twierdzeń jest prawdziwe:

- a) określenia kredyt i pożyczka można używać wymiennie,
- b) bank może udzielić kredytu,
- c) bank może udzielić wyłącznie pożyczki.

P4. (4 zł) Który z kredytów o tej samej wartości udzielanych na rok jest tańszy przy uwzględnieniu inflacji wynoszącej 3% w skali roku?

- a) oprocentowanie 0%, prowizja 10% płatna z góry,
- b) oprocentowanie 10%, prowizja 0%,
- c) obydwa mają taką samą cenę.

P5. (2 zł) RRSO to:

- a) rzeczywista roczna stopa oprocentowania,
- b) realna roczna stopa oprocentowania,
- c) rachunkowa roczna stopa oprocentowania.

P6. (4 zł) Jeżeli rzeczywista stopa zwrotu wynosi 2%, a inflacja wynosi 1%, to ile wynosi oprocentowanie kredytu (pomijając wartość podatku od odsetek kapitałowych)?

- a) 1%,
- b) 2%,
- c) 3%.

P7. (4 zł) Wpłacasz środki na lokatę oprocentowaną 5% w skali roku. Podatek od odsetek kapitałowych wynosi 20%²¹, a inflacja wynosi 5%. Jaka jest rzeczywista stopa zwrotu?

- a) 1%,
- b) 0%,
- c) -1%.

P8. (2 zł) Zysk:

- a) jest wprost proporcjonalny do ryzyka,
- b) nie jest proporcjonalny do ryzyka,
- c) jest odwrotnie proporcjonalny do ryzyka.

²¹ Faktycznie wynosi 19%, niemniej w celu uproszczenia wyliczeń przyjęto 20%.

P9. (2 zł) Do jakiej kwoty gwarantowany jest przez Bankowy Fundusz Gwarancyjny zwrot środków pieniężnych ulokowanych na lokacie bankowej?

- a) w całości do kwoty stanowiącej równowartość 100 tys. euro w złotych polskich,
- b) w całości do kwoty stanowiącej równowartość 100 tys. zł,
- c) 50% posiadanego w danym banku depozytu, chyba że nie przekracza 100 tys. zł – wówczas w całości.

P10. (4 zł) Kowalski założył roczną lokatę z oprocentowaniem 5%. W ciągu roku ceny wzrosły o 4,5% (inflacja). Po uwzględnieniu podatku od dochodów kapitałowych (przyjmij 20%) realnie na tej lokacie Kowalski:

- a) stracił,
- b) zyskał,
- c) nie stracił ani nie zyskał.

P11. (2 zł) Co samo w sobie nie stanowi instrumentu finansowego?

- a) akcja,
- b) obligacja,
- c) energia elektryczna.

P12. (6 zł) Instrumentami finansowymi są:

- a) akcje,
- b) obligacje,
- c) karty płatnicze.

P13. (6 zł) Które ze zdań nie jest prawdziwe:

- a) wykup wszystkich obligacji, niezależnie od tego, kto je emituje, jest gwarantowany przez Skarb Państwa,
- b) nabywca obligacji, tak jak nabywca akcji, staje się jednym z właścicieli instytucji, która je emituje,
- c) obligacje nie mogą być przedmiotem obrotu na rynku giełdowym, można je nabyć tylko od emitenta, a potem nie można ich zbyć.

P14. (2 zł) Obligacja to...?

- a) inne określenie akcji,
- b) papier wartościowy, który emitent sprzedaje inwestorowi za określoną kwotę i zobowiązuje się wykupić go po określonym czasie za określoną kwotę,
- c) papier wartościowy, który inwestor sprzedaje emitentowi, oczekując zysku.

P15. (2 zł) Jaki rodzaj obligacji jest emitowany przez jednostki samorządu terytorialnego?

- a) obligacje skarbowe,
- b) obligacje komunalne,
- c) obligacje korporacyjne.

P16. (2 zł) Inwestycja, w którego rodzaju obligacje wiąże się z największym ryzykiem niewypłacalności?

- a) obligacje skarbowe,
- b) obligacje komunalne,
- c) obligacje korporacyjne.

P17. (2 zł) Akcje przyznają właścicielowi:

- a) tylko prawa majątkowe,
- b) tylko prawa korporacyjne,
- c) prawa majątkowe i korporacyjne.

P18. (2 zł) Akcja to:

- a) papier wartościowy,
- b) instrument pieniężny,
- c) rodzaj obligacji.

P19. (4 zł) Akcje notowane na współczesnych giełdach papierów wartościowych mają co do zasady postać:

- a) zdematerializowaną (elektroniczną),
- b) dokumentu,
- c) zdematerializowaną i dokumentu.

P20. (6 zł) Jakie rynki istnieją na warszawskiej giełdzie papierów wartościowych?

- a) Rynek Główny,
- b) NewConnect, Catalyst,
- c) WIG20, WIG40.

P21. (4 zł) Giełda papierów wartościowych to miejsce obrotu:

- a) towarów i instrumentów pochodnych,
- b) akcji i instrumentów pochodnych,
- c) walut i akcji.

P22. (4 zł) Instrument pochodny to:

- a) instrument finansowy, którego wartość zależy od wartości innego instrumentu finansowego zwanego instrumentem podstawowym (bazowym),
- b) inne określenie akcji,
- c) instrument finansowy, który umożliwi wyłączenie zabezpieczenie się przed ryzykiem zmian cen towarów.

P23. (4 zł) Przewidując, że za 6 miesięcy ceny ropy wzrosną z 45 dolarów do 60 dolarów:

- a) jako posiadacz 1000 baryłek ropy kupiłbym instrument pochodny umożliwiający mi ich sprzedaż po obecnej cenie,
- b) jako osoba planująca nabycie 1000 baryłek ropy za 6 miesięcy kupiłbym instrument pochodny umożliwiający mi ich nabycie po cenie obecnej,
- c) jako posiadacz 1000 baryłek ropy planujący sprzedaż za 6 miesięcy kupiłbym instrument pochodny umożliwiający ich sprzedaż po cenie obecnej.

P24. (6 zł) Głównym elementem ryzyka przy stosowaniu dźwigni finansowej jest:

- a) nielimitowana możliwość poniesienia straty przez inwestora w związku z koniecznością uzupełniania swojego depozytu,
- b) niekorzystne zasady opodatkowania zysków pochodzących z handlu instrumentami finansowymi z użyciem dźwigni finansowej,
- c) mechanizm dźwigni finansowej, dzięki któremu zarówno zyski, jak i straty są istotnie większe, niż gdybyśmy byli bezpośrednimi posiadaczami danego instrumentu finansowego.

P25. (2 zł) Spółki określane jako *blue chips* to:

- a) znane i duże spółki, o wysokiej płynności i stabilnej pozycji na giełdzie,
- b) spółki nowych technologii, działające m.in. w branży informatycznej,
- c) spółki o tzw. wysokim ryzyku, inwestujące w niszowe dziedziny gospodarki.

P26. (4 zł) Nazwa *blue chip* wywodzi się od:

- a) nazwy żetonu, który ma największą wartość w kasynie,
- b) przyjętego w obrocie giełdowym koloru akcji spółek, którymi handlowano w latach 20. i 30. XX w.,
- c) od przyjętego podziału kolorystycznego spółek notowanych na giełdzie.

P27. (6 zł) Dzięki indeksowi giełdowemu:

- a) inwestorzy mogą dowiedzieć się o wartości rynku, gdzie notowane są akcje spółek wchodzących w skład indeksu,
- b) możliwe jest tworzenie instrumentów pochodnych w oparciu o indeksy spółek, dzięki czemu inwestorzy by zarobić na zmianach cen akcji spółek, nie muszą dokonywać ich zakupu,
- c) inwestorzy mogą szybciej zorientować się co do panującego trendu na danym rynku giełdowym.

P28. (2 zł) Spółki będące częścią indeksu WIG20:

- a) to inaczej spółki określane popularnie jako *blue chip*,
- b) to spółki, których akcje mają średnią najwyższą cenę przez 20 kolejnych sesji giełdowych,
- c) to spółki, które mają wyznaczone 20 dni na poprawienie polityki informacyjnej wobec inwestorów.

P29. (4 zł) O wyborze spółki do indeksu WIG20 rozstrzyga:

- a) wyłącznie sektor, w którym działa spółka,
- b) odpowiednio wysoki poziom kapitalizacji rynkowej i wartości akcji,
- c) brak wierzytelności krótkoterminowych powyżej 5 000 000 zł.

P30. (2 zł) Informacja o spadku produkcji w sektorze, w którym działa spółka:

- a) może być uwzględniona w analizie fundamentalnej spółki,
- b) nie dotyczy bezpośrednio spółki, tylko innych podmiotów, więc jest obojętna dla inwestora,
- c) zawsze jest sygnałem dla inwestora do sprzedaży posiadanych akcji spółki.

P31. (4 zł) Co jest brane pod uwagę przy sporządzaniu analizy fundamentalnej?

- a) kondycja ekonomiczna w kraju siedziby spółki, otoczenie makroekonomiczne, sytuacja w sektorze spółki, wyniki finansowe spółki,
- b) wyniki finansowe spółki, jej notowania oraz wielkość obrotu akcjami, wysokość stóp procentowych, rekomendacje analityków giełdowych,
- c) działania zarządu spółki, kurs otwarcia i zamknięcia akcji spółki, wnioski z obserwacji trendu na giełdzie, istotne zdarzenia wpływające na działalność spółki.

P32. (4 zł) Teoretycznie inwestor podejmujący decyzję wyłącznie w oparciu o analizę techniczną w założeniu nie powinien opierać się na:

- a) wykresach notowań i wolumenie,
- b) informacjach pochodzących od spółki,
- c) zachowaniach pozostałych uczestników rynku.

P33. (4 zł) Analiza techniczna opiera się na założeniu, że:

- a) zachowania inwestorów na rynku są powtarzalne i można w oparciu o nie stworzyć pewne wzory, które są przydatne do inwestowania,
- b) analiza zachowań inwestorów prowadzi do błędnych wniosków, bo nie opiera się na zachowaniach racjonalnych inwestorów,
- c) analiza w oparciu o rzeczywiście zaistniałe wyniki ekonomiczne wspomaga wnioski osiągnięte na podstawie przeprowadzonej analizy technicznej.

P34. (2 zł) KNF weryfikuje każdy prospekt pod każdym kątem, sprawdzając, czy informacje w nim zamieszczone są prawdziwe:

- a) to prawda,
- b) nie, KNF weryfikuje prospekt tylko pod kątem formalno-prawnym, co oznacza, że sprawdza, czy załączono wszystkie dokumenty i czy przekazano wszystkie wymagane prawem dane. Na KNF nie nałożono obowiązku weryfikowania prawdziwości przedstawionych w prospekcie twierdzeń,
- c) to, pod jakim kątem KNF weryfikuje treść prospektu emisyjnego, zależy od wielkości spółki, której prospekt dotyczy.

P35. (6 zł) Inwestor, przeglądając prospekt emisyjny, dowie się:

- a) o profilu działalności spółki,
- b) o planowanych działaniach spółki po wejściu na giełdę,
- c) o sytuacji finansowej emitenta.

P36. (4 zł) Do zadań nadzoru finansowego należy:

- a) egzekwowanie należności podatkowych od spółek giełdowych,
- b) kontrolowanie wysokości kursu akcji danej spółki giełdowej,
- c) nadzorowanie, czy spółka giełdowa prawidłowo realizuje obowiązki informacyjne.

P37. (6 zł) Do zadań KNF należy:

- a) prowadzenie Listy ostrzeżeń publicznych,
- b) nakładanie kar administracyjnych na podmioty naruszające prawo na rynku kapitałowym,
- c) kontrolowanie, czy spółki działające na giełdzie nie zalegają z podatkami.

P38. (2 zł) Chcąc znaleźć informację o zawarciu tydzień temu dużego kontraktu przez spółkę giełdową:

- a) należy znaleźć i przeczytać odpowiedni raport bieżący spółki,
- b) należy przeczytać prospekt emisyjny spółki,
- c) należy wyłącznie przeczytać ostatni raport okresowy spółki.

P39. (4 zł) Obowiązek terminowego przekazywania informacji przez spółki jest ważny dla rynku kapitałowego, ponieważ:

- a) dzięki temu każdy inwestor ma zapewniony równy dostęp do informacji, co umożliwi mu uwzględnienie ich przy podejmowaniu decyzji,
- b) spółka giełdowa może szybko przekazać korzystne dla siebie informacje i zareklamować swoją działalność,
- c) spółka giełdowa może z góry zaplanować, kiedy i jakie informacje chce ujawniać.

P40. (2 zł) Inwestor na rynku kapitałowym to:

- a) osoba kupująca akcje na giełdzie papierów wartościowych,
- b) osoba utrzymująca się z wynajmu posiadanego na własność mieszkania,
- c) osoba, która kupiła pieniądze w obcej walucie i wymieniła je w kantorze na inną walutę.

P41. (4 zł) Inwestując na giełdzie:

- a) jesteśmy związani obowiązkami wynikającymi z ustaw, za naruszenie których możemy ponieść odpowiedzialność karną i administracyjną,
- b) jesteśmy zobowiązani do podejmowania działań wyłącznie zmierzających do osiągnięcia jak największego zysku,
- c) obydwie odpowiedzi są właściwe.

P42. (2 zł) Emitent to:

- a) podmiot emitujący instrumenty finansowe będące przedmiotem obrotu na giełdzie,
- b) podmiot dokonujący zakupu instrumentów finansowych na giełdzie,
- c) akcjonariusz uczestniczący w walnym zgromadzeniu akcjonariuszy w przedmiocie wyrażenia zgody na wprowadzenie akcji spółki do obrotu na giełdzie.

P43. (2 zł) Akcje, którego rodzaju spółki mogą być notowane na giełdzie?

- a) spółki akcyjnej,
- b) spółki cywilnej,
- c) spółki z ograniczoną odpowiedzialnością.

P44. (2 zł) Rozwinięcie skrótu WIG to:

- a) Ważony Indeks Giełdowy,
- b) Wskaźnik Indeksacji Giełdowej,
- c) Warszawski Indeks Giełdowy.

P45. (2 zł) Wolumen obrotu to:

- a) liczba akcji będących przedmiotem zawartych w danym okresie transakcji,
- b) wartość akcji będąca przedmiotem obrotu,
- c) liczba inwestorów dokonujących transakcji podczas sesji.

P46. (2 zł) Wolumen obrotu na giełdzie papierów wartościowych liczony jest w:

- a) sztukach,
- b) polskich złotych,
- c) euro.

P47. (4 zł) Kurs notowań:

- a) to cena akcji podana na jej dokumencie,
- b) to maksymalny limit ceny ustalony przez giełdę na daną sesję,
- c) to cena akcji kreowana podczas sesji.

P48. (4 zł) Kurs akcji:

- a) jest ustalany dowolnie przez wszystkich inwestorów, łącznie z inwestorami niezawierającymi transakcji na akcjach danej spółki,
- b) jest z góry określony przez regulamin giełdy i zasady obrotu,
- c) jest ustalany przez inwestorów sprzedających i kupujących akcje.

P49. (2 zł) Symbolem hossy na giełdzie jest:

- a) byk,
- b) orzeł,
- c) lew.

P50. (2 zł) Co jest symbolem bessy?

- a) orzeł,
- b) niedźwiedź,
- c) sowa.

P51. (4 zł) Co oznacza bessa?

- a) utrzymujący się przez dłuższy czas spadek kursów akcji na giełdzie,
- b) utrzymujący się przez dłuższy czas wzrost kursów akcji na giełdzie,
- c) krótkie skoki kursów akcji na giełdzie.

P52. (4 zł) Zaznacz zdania prawdziwe:

- a) skup akcji własnych spółka może prowadzić bez powodu,
- b) każda spółka musi okresowo przeprowadzać skup akcji własnych,
- c) skup akcji własnych powinien być ściśle zaplanowany oraz raportowany, co służy przejrzystości na rynku.

P53. (6 zł) Celem skupu akcji może być:

- a) umorzenie akcji,
- b) przekazanie akcji pracownikom w ramach ich wynagradzania,
- c) zgromadzenie akcji w spółce w celach inwestycyjnych.

P54. (4 zł) Nabycie pakietu kontrolnego spółki na giełdzie (tzn. nabycie 50% plus jednej akcji) nie jest takie proste, jak mogłoby się wydawać, a to dlatego że:

- a) KNF musi zezwolić na każde przejęcie,
- b) istnieją pewne obostrzenia dotyczące liczby nabywanych akcji w danych odstępach czasu,
- c) inwestor nie może bez spełnienia dodatkowych warunków nabyć na giełdzie 50% akcji, musi skorzystać z tzw. „wezwania”.

P55. (2 zł) Wrogie przejęcie spółki polega na:

- a) niezgodnionym wezwaniu spółki do połączenia się z podmiotem przejmującym,
- b) wezwaniu akcjonariuszy przejmowanej spółki do sprzedawania akcji podmiotowi przejmującemu wbrew woli aktualnych organów spółki (zarząd, rada nadzorcza),
- c) wezwaniu do sprzedawania akcji spółki wbrew panującej koniunkturze na rynku.

P56. (4 zł) Ogłoszenie wezwania:

- a) wiąże się z pewnymi obowiązkami, jak np. wskazanie określonej ceny akcji,
- b) odbywa się w trybie aukcyjnym, pt. „kto da więcej za akcje”,
- c) zawsze wiąże się z przymusową sprzedażą akcji przez akcjonariuszy.

P57. (4 zł) Z punktu widzenia akcjonariuszy ogłoszenie wezwania:

- a) skutkuje przymusowym „wyciśnięciem” mniejszościowych akcjonariuszy ze spółki wbrew ich woli,
- b) umożliwia opuszczenie spółki i sprzedaż akcji po cenie zaproponowanej w wezwaniu,
- c) jest sygnałem, że spółka na pewno będzie opuszczać giełdę.

P58. (4 zł) Notowania ciągłe to:

- a) system notowań, w którym kurs notowań podlega ciągłym zmianom,
- b) system notowań, w którym kurs notowań jest stały podczas sesji,
- c) system notowań, w którym kurs notowań jest stały podczas kilku sesji.

P59. (4 zł) Notowania jednolite to:

- a) system notowań, w którym kurs notowań podlega ciągłym zmianom,
- b) system notowań, w którym kurs notowań jest stały podczas sesji (lub fazy sesji),
- c) system notowań, w którym kurs notowań jest stały podczas kilku sesji.

P60. (2 zł) Fixing to:

- a) faza sesji, na której ustala się kurs notowań,
- b) faza sesji, podczas której inwestorzy podają swoje zlecenia,
- c) faza sesji, podczas której konserwuje się infrastrukturę giełdy i nie zawiera się transakcji.

P61. (4 zł) Harmonogram sesji ustala:

- a) Zarząd giełdy,
- b) Prezes NBP,
- c) Przewodniczący KNF.

P62. (4 zł) Harmonogram sesji:

- a) jest jednakowy dla rynków wszystkich państw Unii Europejskiej,
- b) jest różny dla rynków państw Unii Europejskiej,
- c) określony jest przez dyrektywy unijne.

P63. (2 zł) Harmonogram sesji jest:

- a) jednakowy dla systemu notowań ciągłych i jednolitych,
- b) różny dla systemu notowań ciągłych i jednolitych,
- c) obydwie powyższe odpowiedzi są błędne, gdyż harmonogram sesji nie ma nic wspólnego z systemem notowań.

P64. (2 zł) Harmonogram sesji określa:

- a) porządek sesji,
- b) porządek sesji i limity cenowe transakcji,
- c) porządek sesji i maksymalną wartość transakcji (w zależności od rodzaju akcji).

P65. (2 zł) Dom maklerski to:

- a) instytucja finansowa posiadająca zezwolenie KNF na wykonywanie określonych czynności stanowiących działalność maklerską. Podmiot ten prowadzi dla swoich klientów rachunki inwestycyjne, na których przechowywane są informacje o posiadanych przez klienta środkach pieniężnych oraz papierach wartościowych,
- b) instytucja, która zbiera środki pieniężne od wielu podmiotów, a następnie inwestuje te środki w różnego rodzaju instrumenty finansowe,
- c) instytucja odpowiedzialna za dematerializację akcji.

P66. (4 zł) Czy każda osoba fizyczna może inwestować na giełdzie?

- a) tak, ale wyłącznie za pośrednictwem domu lub biura maklerskiego poprzez rachunek papierów wartościowych,
- b) tak, samodzielnie, za pomocą rachunku bankowego,
- c) nie, inwestować na giełdzie mogą tylko znaczni inwestorzy i instytucje finansowe.

P67. (2 zł) Który z funduszy inwestycyjnych jest najbardziej ryzykowny?

- a) akcji,
- b) obligacji,
- c) rynku pieniężnego.

P68. (4 zł) Zlecenie:

- a) można składać bezpośrednio na giełdzie,
- b) nie może zawierać limitu ceny,
- c) musi zawierać liczbę akcji będących przedmiotem przyszłej transakcji.

P69. (2 zł) Zlecenie:

- a) jest przekazywane bezpośrednio przez inwestora do arkusza zleceń giełdy,
- b) może być przekazywane do arkusza zleceń giełdy za pośrednictwem domu maklerskiego,
- c) musi być przekazywane do arkusza zleceń giełdy za pośrednictwem domu maklerskiego.

P70. (2 zł) Jedno zlecenie może dotyczyć:

- a) tylko kupna,
- b) tylko kupna albo sprzedaży,
- c) jednocześnie kupna i sprzedaży akcji.

P71. (2 zł) Zlecenie składa się za pośrednictwem:

- a) KNF,
- b) domu maklerskiego,
- c) Izby Rozliczeniowej.

P72. (4 zł) W arkuszu zleceń:

- a) zlecenia kupna szeregowane są według kryterium ceny od najniższej do najwyższej,
- b) zlecenia sprzedaży szeregowane są według kryterium ceny od najwyższej do najniższej,
- c) zlecenia kupna szeregowane są według kryterium ceny od najwyższej do najniższej.

P73. (4 zł) Co jest ujawniane w arkuszu zleceń?

- a) tylko limit ceny,
- b) tylko liczba akcji,
- c) liczba akcji i limit ceny.

P74. (4 zł) Jak nazywa się mechanizm ochrony środków inwestorów w razie niewyfulness domu maklerskiego prowadzony przez Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych?

- a) System Rekompensat,
- b) Bankowy Fundusz Gwarancyjny,
- c) Fundusz Ochronny KDPW.

P75. (6 zł) Do zadań Krajowego Depozytu Papierów Wartościowych nie należy:

- a) prowadzenie rozrachunku transakcji zawieranych na giełdzie,
- b) prowadzenie rachunków pieniężnych inwestorów,
- c) prowadzenie indywidualnych rachunków papierów wartościowych poszczególnych inwestorów.

P76. (2 zł) Poprzez kupno akcji danej spółki notowanej na giełdzie inwestor staje się:

- a) akcjonariuszem,
- b) udziałowcem,
- c) emitentem.

P77. (2 zł) Zaznacz prawdziwe zdanie:

- a) każda jedna akcja stanowi jeden głos na walnym zgromadzeniu akcjonariuszy, nie ma akcji uprzywilejowanych co do głosu,
- b) akcjonariusz jest współwłaścicielem spółki, której akcje posiada, jednakże nie uzyskuje żadnego wpływu na działalność spółki,
- c) poprzez kupno akcji inwestor otrzymuje uprawnienia korporacyjne oraz majątkowe, które umożliwiają mu podejmowanie decyzji dotyczących działalności spółki oraz przysparzają mu korzyści majątkowe.

P78. (2 zł) Do praw korporacyjnych akcjonariusza zaliczamy:

- a) prawo głosu,
- b) prawo do wypłaty dywidendy,
- c) prawo poboru.

P79. (4 zł) Kiedy przysługuje akcjonariuszom prawo majątkowe – prawo do udziału w podziale majątku spółki?

- a) prawo przysługuje w przypadku likwidacji spółki. Statut spółki lub uchwała walnego zgromadzenia akcjonariuszy nie może pozbawić akcjonariusza tego prawa,
- b) prawo przysługuje w momencie uzyskania przez spółkę zakładanego w prospekcie emisyjnym zysku. Przysługuje proporcjonalnie do posiadanych akcji,
- c) prawo przysługuje jedynie w przypadku podjęcia takiej decyzji przez walne zgromadzenie akcjonariuszy. Prawo może zostać ograniczone do części akcjonariuszy.

P80. (2 zł) Dywidenda to:

- a) podział spółki,
- b) wykup akcji własnych przez spółkę,
- c) część zysku przydzielony na jedną akcję.

P81. (4 zł) Dywidendę emitent (spółka):

- a) ma obowiązek wypłacić częściej niż raz na trzy lata,
- b) ma obowiązek wypłacić raz do roku,
- c) może wypłacić raz do roku.

P82. (4 zł) Informacja poufna to:

- a) informacja, która zostaje wygenerowana przez spółkę lub też do niej wpływa i powinna zostać natychmiast upubliczniona z uwagi na konieczność zapewnienia równego dostępu do informacji wszystkim uczestnikom rynku,
- b) informacja, która pojawia się w spółce i nie może zostać upubliczniona ze względu na dobro akcjonariuszy,
- c) informacja, którą należy natychmiast przekazać wyłącznie do Urzędu Komisji Nadzoru Finansowego.

P83. (4 zł) Manipulacja akcjami:

- a) zawsze dotyczy ceny akcji (kursu notowań),
- b) może dotyczyć informacji na temat emitenta,
- c) nie dotyczy wielkości wolumenu obrotu.

P84. (2 zł) Manipulacja akcjami:

- a) jest naruszeniem prawa,
- b) jest dozwolona,
- c) jest strategią inwestycyjną.

P85. (4 zł) Manipulacja:

- a) zawsze prowadzi do wzrostu ceny,
- b) może prowadzić do wzrostu ceny lub jej spadku,
- c) zawsze prowadzi do spadku ceny.

P86. (4 zł) Rynek kapitałowy to:

- a) rynek instrumentów finansowych określanych jako „krótkoterminowe” – okres ich wykupu (okres, przez jaki istnieją) nie przekracza 1 roku,
- b) rynek wymiany jednej waluty na inne oraz miejsce kształtowania kursów walutowych,
- c) rynek, na którym w określonych warunkach występuje przepływ kapitału pomiędzy tymi, którzy go poszukują, oraz tymi, którzy nim dysponują.

P87. (2 zł) Wskaż zdanie prawdziwe:

- a) rynek kapitałowy jest częścią rynku finansowego,
- b) rynek finansowy jest częścią rynku kapitałowego,
- c) rynek finansowy i rynek kapitałowy oznaczają to samo.

P88. (4 zł) Który segment nie należy do rynku finansowego:

- a) Rynek kapitałowy,
- b) Rynek walutowy,
- c) Rynek towarowy.

P89. (2 zł) Instytucja odpowiedzialna za nadzór nad rynkiem finansowym w Polsce to:

- a) Narodowy Bank Polski,
- b) Komisja Nadzoru Finansowego,
- c) Ministerstwo Finansów.

P90. (2 zł) Lista Ostrzeżeń Publicznych KNF to:

- a) lista podmiotów, co do których skierowane zostało do Prokuratury zawiadomienie o uzasadnionym podejrzeniu popełnienia przestępstwa,
- b) lista podmiotów, które zostały wykreślone z rejestrów Urzędu KNF,
- c) lista podmiotów, które działają niezgodnie z prawem, niezależnie, czy na ich działania zostało złożone zawiadomienie do Prokuratury.

P91. (2 zł) Gdzie można znaleźć aktualną wersję Listy Ostrzeżeń Publicznych KNF:

- a) na stronie internetowej KNF,
- b) jest dostępna za opłatą w siedzibie Urzędu KNF,
- c) jest dostępna bezpłatnie na każdym komisariacie policji.

P92. (6 zł) Głównym celem utworzenia Listy Ostrzeżeń Publicznych KNF było:

- a) przekazanie informacji na temat zawiadomień o uzasadnionym podejrzeniu popełnienia przestępstwa złożonych m.in. przez UKNF do Prokuratury,
- b) ostrzeżenie inwestorów przed nieuczciwymi praktykami na rynku,
- c) powielenie dobrych praktyk stosowanych w innych krajach UE.

P93. (2 zł) Możliwość dochodzenia swoich praw w odniesieniu do podmiotów mających swoją siedzibę w Polsce oraz podmiotów niemających swojej siedziby w Polsce, ale działających na polskim rynku jest:

- a) taka sama, gdyż podmioty z obydwu grup są w takim samym zakresie nadzorowane przez KNF, a rozstrzeżeń można dochodzić przed polskimi sądami,
- b) różni się, gdyż np. zagraniczne firmy inwestycyjne działające na polskim rynku bez otwierania oddziału są nadzorowane przez organy w kraju macierzystym, a w umowach najczęściej znajdują się zapisy dotyczące tego, że sąd właściwy do rozpatrywania skarg znajduje się właśnie w kraju macierzystym.

P94. (4 zł) Wszystkie podmioty nadzorowane przez KNF:

- a) nie mogą znaleźć się na Liście ostrzeżeń publicznych KNF,
- b) zawsze postępują uczciwie w stosunku do klientów,
- c) zostały zamieszczone w rejestrach/wykazach dostępnych na stronie internetowej KNF.

P95. (6 zł) Piramida finansowa to:

- a) instytucja wypłacająca zysk dotychczasowym klientom ze środków deponowanych przez nowych klientów,
- b) instytucja, która najczęściej nie generuje zysku z działalności innej niż gromadzenie środków,
- c) podmiot, który prędzej czy później okaże się niewypłacalny.

P96. (6 zł) Jak rozpoznać piramidę finansową?

- a) obiecywane zyski są bardzo wysokie i przewyższają stawki oferowane przez podmioty nadzorowane,
- b) podmiot może znajdować się na Liście ostrzeżeń publicznych KNF,
- c) podmiot nie znajduje się w rejestrze/wykazie podmiotów nadzorowanych.

P97. (6 zł) Zaznacz zdanie prawdziwe:

- a) tylko banki (oraz SKOK-i) mogą gromadzić środki klientów, a następnie obciążać je ryzykiem, czyli udzielać kredytów lub pożyczek innym osobom,
- b) instytucje pożyczkowe to nie banki, ale mogą udzielać pożyczek, gdyż przeznaczają na to środki własne,
- c) instytucję pożyczkową mogą założyć tylko spółki akcyjne.

P98. (2 zł) Tylko firmy posiadające odpowiednią licencję mogą świadczyć usługi polegające na zarządzaniu portfelem, czyli na sprzedawaniu i nabywaniu instrumentów finansowych na rachunek klienta:

- a) tak,
- b) nie,
- c) to zależy od kwoty inwestycji.

P99. (6 zł) Jeżeli powierzmy środki w zarządzanie osobie działającej bez wymaganego prawem zezwolenia, która obiecywała nam zysk, a jej działanie doprowadzi do straty tych środków, wtedy:

- a) bez większych trudności odzyskamy pieniądze w sądzie,
- b) odzyskanie środków będzie utrudnione, gdyż nawet jeśli sąd wyda wyrok dla nas korzystny, te środki przepadły i nie mamy pewności, kiedy i czy w ogóle oszust je nam zwróci,
- c) dużo będzie zależeć od treści umowy. Jeśli w umowie wytłumaczono aspekt ryzyka, a oszust obiecywał zyski, wtedy sąd najprawdopodobniej da wiarę temu, co zostało zapisane, a nie powiedziane.

PODSTAWOWE ZASADY BEZPIECZNYCH INWESTYCJI

- Sprawdź, czy podmiot posiada zezwolenie na prowadzenie działalności na rynku finansowym.
- Zadawaj pytania i upewnij się, że uzyskasz na nie odpowiedzi. Pamiętaj – nie ma niemądrych pytań.
- Poznaj osobę, która oferuje Ci produkt i podmiot, w imieniu którego działa.
- Sprawdź, jak długo podmiot działa na rynku finansowym.
- Ostrożnie odnoś się do nalegania na szybkie wpłacenie środków.
- Żądaj dokumentów lub informacji pisemnej, nie poprzestawaj na informacji ustnej.
- Przeczytaj umowę przed jej podpisaniem oraz inne ewentualne dokumenty (np. regulaminy, warunki świadczenia usług).
- Skonfrontuj pozyskane informacje z inną zaufaną osobą.
- Nie zakładaj bezkrytycznie, że osoba, z którą rozmawiasz, jest ekspertem i wszystko, co mówi, jest pewne.
- Zapytaj, w jaki sposób mają być wypracowywane zyski, które mają stać się Twoim udziałem.
- Nie daj się omamić profesjonalnie wyglądającej stronie internetowej, adresowi firmy w reprezentacyjnej lokalizacji, elegancko urządzonego biura, wyglądowi zewnętrznemu osoby, z którą rozmawiasz, czy rzekomej elitarności grupy osób, do których kierowana jest oferta.
- Odpowiedz sobie na pytanie, dlaczego akurat Tobie składana jest rzekomo „pewna” oferta, dlaczego sam oferujący nie korzysta w pełni z tak „świetnej” inwestycji?
- Pamiętaj o ryzyku na rynku finansowym – nie wierz w zapewnienia pewnych i szybkich zysków bez ryzyka.

Źródło: M. Pachucki, *Piramidy i inne oszustwa na rynku finansowym*, KNF, Warszawa 2016, Wydanie III, s. 37.

ARKUSZ ODPOWIEDZI

Numer pytania	Punktacja	Prawidłowa odpowiedź	Numer pytania	Punktacja	Prawidłowa odpowiedź	Numer pytania	Punktacja	Prawidłowa odpowiedź
1	2	a	37	6	a,b	73	4	c
2	4	b	38	2	a	74	4	a
3	2	b	39	4	a	75	6	b, c
4	4	b	40	2	a	76	2	a
5	2	a	41	4	a	77	2	c
6	4	c	42	2	a	78	2	a
7	4	c	43	2	a	79	4	a
8	2	a	44	2	c	80	2	c
9	2	a	45	2	a	81	4	c
10	4	a	46	2	a	82	4	a
11	2	c	47	4	c	83	4	b
12	6	a, b	48	4	c	84	2	a
13	6	a, b, c	49	2	a	85	4	b
14	2	b	50	2	b	86	4	c
15	2	b	51	4	a	87	2	a
16	2	c	52	4	c	88	4	c
17	2	c	53	6	a, b	89	2	b
18	2	a	54	4	c	90	2	a
19	4	a	55	2	b	91	2	a
20	6	a, b	56	4	a	92	6	a, b, c
21	4	b	57	4	b	93	2	b
22	4	a	58	4	a	94	4	c
23	4	b	59	4	b	95	6	a, b, c
24	6	a, c	60	2	a	96	6	a, b, c
25	2	a	61	4	a	97	6	a, b
26	4	a	62	4	b	98	2	a
27	6	a, b, c	63	2	b	99	6	b, c
28	2	a	64	2	a			
29	4	b	65	2	a			
30	2	a	66	4	a			
31	4	a	67	2	a			
32	4	b	68	4	c			
33	4	a	69	2	c			
34	2	b	70	2	b			
35	6	a, b, c	71	2	b			
36	4	c	72	4	c			

Prezentowana w niniejszej publikacji gra umożliwi nauczycielowi stwarzanie sytuacji dydaktycznych, w których uczniowie wcielają się w rolę inwestorów, podejmują decyzje finansowe i doświadczają skutków podjętych decyzji. W trakcie gry zdobywają nową wiedzę i umiejętności oraz zapoznają się z pojęciami kluczowymi związanymi z rynkiem kapitałowym.

Ogromnym atutem gry jest to, że można ją organizować w różnych wariantach w zależności od potrzeb i możliwości czasowych (...).

Z powodzeniem publikacja może mieć zastosowanie w prowadzeniu zajęć dodatkowych dla uczniów, którzy przejawiają zainteresowanie ekonomią. Opracowane do gry pytania testowe mogą stanowić cenną pomoc uczniom w przygotowaniu się do olimpiady wiedzy z przedsiębiorczości lub wiedzy ekonomicznej.

Przygotowanie lekcji z zastosowaniem proponowanej gry dydaktycznej nie wymaga od nauczyciela dodatkowego nakładu czasu, lecz jest bezpośrednią pomocą w realizacji procesu dydaktycznego.

Z pewnością jest to wartościowa, atrakcyjna i warta polecenia pomoc dydaktyczna, ułatwiająca nauczycielom przedsiębiorczości wdrażanie uczniów do świadomego i odpowiedzialnego inwestowania na rynkach kapitałowych i terminowych.

Jolanta Grędzińska-Kosiorek
Warmińsko-Mazurski Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Olsztynie
Filia w Olecku

Grażyna Kurowska
Ośrodek Rozwoju Edukacji

Publikacja
otrzymała
rekomendację

ISBN 978-83-66322-05-9

Urząd Komisji Nadzoru Finansowego
ul. Piękna 20
00-549 Warszawa
tel. (+48) 22 262 50 00, fax (+48) 22 262 51 11
knf@knf.gov.pl
www.knf.gov.pl

